

**Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity
v Českých Budějovicích**

Katedra pedagogiky a psychologie

**Porovnání problematik zahájení
docházky do MŠ a ZŠ**

Bakalářská práce

Vypracovala:

Jana Marešová

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Marta Franclová

České Budějovice

2009

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou literaturu jsem uvedla v seznamu použité a citované literatury.

V Českých Budějovicích dne

Podpis.....

Poděkování:

Děkuji vedoucí práce, PhDr. Martě Franclové cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Anotace:

Marešová, J.: Porovnání problematik zahájení docházky do MŠ a ZŠ

Bakalářská práce 2009

Bakalářská práce na téma: „Porovnání problematik do MŠ a ZŠ“ je rozdělena na dvě části.

Teoretická část přibližuje současné pojetí předškolního a primárního vzdělávání. Dále popisuje vývojové charakteristiky dítěte, které vstupuje do mateřské školy a dítěte nastupujícího do první třídy základní školy. Věnuje se také problémům, které souvisí s adaptací na daný typ školy.

Praktická část poukazuje na konkrétní problémy dětí, které prošly adaptačním procesem v mateřské i základní škole. V další části je popsán program konkrétní mateřské školy, který usnadňuje dětem přechody.

Abstrakt:

Marešová, J.: The Start of the Nursery and Elementary School Attendance:

The Comparation

Bachelor Thesis 2009

The theme of the Bachelor Thesis: The Start of the Nursery and Elementary School Attendance.

The theoretical part of the thesis approaches the current concept of the nursery and elementary education and it describes the developmental characteristics of the child who enters the nursery school and the child entering the first class of the primary school. It also deals with the problems concerning the adaptation to the specific type of the school.

The practical part describes the problems of the children who went through the adaptation process both in nursery and primary schools. In the next part there is described the program of the concrete nursery school which helps children to face entering both types of the schools easier.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
I. Teoretická část	7
1. Současné pojetí předškolního a primárního vzdělávání	7
1.1 Kurikulární dokumenty.	7
1.2 Specifika předškolního vzdělávání	7
1.3 Specifika primárního vzdělávání.	9
1.4 Metody a formy předškolního vzdělávání.	10
1.5 Metody a formy primárního vzdělávání.	11
1.6 Porovnání předškolního a primárního vzdělávání.	12
2. Dítě předškolního a mladšího školního věku	15
2.1 Dítě předškolního věku.....	15
2.1.1 Kognitivní vývoj.....	15
2.1.2 Řečový vývoj.....	17
2.1.3 Emocionální a sociální vývoj.....	18
2.2 Dítě mladšího školního věku.....	19
2.2.1 Kognitivní vývoj.....	19
2.2.2 Řečový vývoj.....	21
2.2.3 Emocionální a sociální vývoj.....	22
2.3 Porovnání vývojových charakteristik dětí předškolního a mladšího školního věku	22
3. Vstup dítěte do mateřské školy	24
3.1 Adaptace na mateřskou školu.....	24
3.2 Úloha rodičů při vstupu dítěte do MŠ.....	25
4. Vstup dítěte do základní školy	27
4.1 Adaptace na základní školu.....	27
4.2 Úloha rodičů při vstupu dítěte do základní školy.....	28
II. Praktická část	30
1. Cíl praktické části	30
2. Popis užitých metod	31

2.1 Studium dokumentů.....	31
2.2 Pozorování.....	31
2.3 Rozhovor.....	32
2.4 Test školní zralosti.....	32
2.5 Posouzení školní připravenosti.....	32
2.6 Kasuistika.....	32
3. Kasuistiky.....	33
3.1 Kasuistika č.1.....	33
3.1.1 Adaptace na mateřskou školu.....	33
3.1.2 Období před nástupem do základní školy.....	35
3.1.3 Vstup do první třídy.....	36
3.2 Kasuistika č. 2	38
3.2.1 Adaptace na mateřskou školu.....	38
3.2.2 Období před nástupem do základní školy.....	40
3.2.3 Vstup do první třídy.....	40
4. Souhrn adaptačních potíží.....	43
5. Program pro usnadnění přechodů v konkrétní MŠ.....	44
5.1 Charakteristika mateřské školy a jejího programu.....	44
5.2 Přechod z rodiny do mateřské školy.....	44
5.2.1 Akce MŠ usnadňující adaptaci.....	45
5.3 Přechod z mateřské na základní školu.....	47
5.3.1 Adaptační program pro předškolní děti.....	47
Závěr.....	49
Seznam použité a citované literatury.....	50
Přílohy.....	51

Ú V O D

Pro malé dítě je rodina celým jeho světem. Do tří let je doma s maminkou, jednoho dne však vejde do budovy, která je plná stejně starých dětí, maminka odchází a místo ní je tu paní učitelka, která je pro všechny děti jen jedna. Ve třídě jsou krásné hračky, ale hraje si s nimi více dětí. Platí zde jasná pravidla, ovšem nějakou dobu potrvá, než se s nimi dítě seznámí. Všechno je najednou jiné...

Uběhne několik let a dítě stojí s aktovkou na prahu základní školy. Končí jedna etapa dětství a dítě přijímá roli školáka. Opět je vystaveno mnoha změnám, které jsou pro ně velkou zátěží. To, jak se s touto zátěží vyrovná je individuální, stejně jako doba, kterou k tomu bude potřebovat.

Jako učitelka v mateřské škole a také matka dvou dětí, z nichž jedno tento školní rok nastoupilo do „školky“ a druhé se stalo „prvňákem“, si denně pokládám otázky typu Jaké jsou adaptační potíže dítěte vstupujícího do MŠ?, S jakými problémy se potýká žák na počátku základního vzdělávání?, Jak můžeme my, dospělí, pomoci dětem zvládat potíže spojené s přechody? Zamýšlím-li se nad tématem přechodů mezi jednotlivými stupni škol, napadají mě další otázky, na které budu hledat odpovědi v odborné literatuře i v praxi. Zároveň chci práci přispět konkrétními náměty k usnadnění adaptace dětí na mateřskou a základní školu.

I. T E O R E T I C K Á Č Á S T

1. Současné pojetí předškolního a primárního vzdělávání

1.1 Kurikulární dokumenty

Systém vzdělávání prochází během času změnami. V roce 2004 se díky novému školskému zákonu stává předškolní výchova součástí celoživotního vzdělávání a jako pro první článek vzdělávacího systému jsou pro ni, stejně tak i pro primární vzdělávání závazné kurikulární dokumenty pro daný typ školy.

Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní (Národní program vzdělávání v České republice, tzv. Bílá kniha, Rámcový vzdělávací program) a školní (Školní vzdělávací programy).

Na základě usnesení vlády ČR z dubna 1999, byl v roce 2001 vydán Národní program vzdělávání v České republice, tzv. Bílá kniha, která formuluje základní požadavky na vzdělání a poskytuje hlediska, podle nichž se vytváří a posuzují všechny konkrétní programy a projekty.

Na tento dokument navazují Rámcové vzdělávací programy, které stanovují pro jednotlivé typy škol cíle, povinný obsah, formy, rozsah a podmínky vzdělávání a jsou pro školy závazné. V souladu s RVP si pak každá škola vypracovává Školní a Třídní vzdělávací programy, které jí jsou „šité na míru,“ zohledňují konkrétní možnosti.

1.2 Specifika předškolního vzdělávání

Nové pojetí předškolního vzdělávání představuje Národní program vzdělávání (Bílá kniha). Přikládá institucionálnímu předškolnímu vzdělávání velký význam jako počáteční etapě celoživotního učení. V Bílé knize se doslova píše: „*Institucionální*

vzdělávání podporuje výchovné působení rodiny, doplňuje je o specifické podněty, rozvíjí je a obohacuje. Stává se tak místem, kde děti získávají především sociální zkušenosti, základní poznatky o životě kolem sebe a první podněty pro pokračující vzdělávání a celoživotní učení.“ (Bílá kniha 2001)

Tým autorů upozorňuje na přednosti vzdělávání v mateřské škole, které tkví především v odborném vedení, cílevědomém vytváření vhodných podmínek pro rozvoj dětí a v neposlední řadě také v kompenzaci nedostatků v uspokojování potřeb a vyrovnávání rozdílů u znevýhodněných dětí. Předškolní vzdělávání je nepovinné, ale má prokazatelně pozitivní vliv na pozdější úspěšnost dětí.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, který navazuje na Národní program vzdělávání formuluje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro vzdělávání dětí v mateřských školách. RVP PV vymezuje tři rámcové cíle předškolního vzdělávání:

- rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
- osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
- získání osobní samostatnosti a schopnosti se projevovat jako samostatná osobnost

a současně vymezuje vzdělávání v pěti specifických oblastech:

- Dítě a jeho tělo
- Dítě a jeho psychika
- Dítě a ten druhý
- Dítě a společnost
- Dítě a svět

Tím je stanoven rámcový obsah předškolního vzdělávání. Vypracovaný systém vzdělávacích cílů (záměrů) vede na konci předškolního vzdělávání k získání klíčových kompetencí, které RVP PV formuluje jako výstupy

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální

- kompetence činnostní a občanské

1.3 Specifika primárního vzdělávání

Základní vzdělávání je na rozdíl od předškolního vzdělávání v české republice povinné a je rozděleno na první a druhý stupeň. Primární vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a na výchovu v rodině. Svým pojetím usnadňuje přechod žáků z předškolního vzdělávání do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání, které je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a možností každého z žáků. Má děti motivovat k dalšímu učení, výuku přizpůsobit potřebám jednotlivých dětí a tím stimulovat nejschopnější žáky, povzbuzovat méně nadané a podporovat nejslabší. Bílá kniha popisuje vstup do základní školy jako čas, který *„patří k nejnáročnějším obdobím, s nimiž se musí člověk ve svém životě vyrovnávat. Přináší časové a režimové změny, jiný a pravidelnější způsob práce, nové prostředí, lidi a vztahy, změny ve stravovacím, pitném či pohybovém režimu.“* (Bílá kniha 2001) Cílem primárního vzdělávání je především položení základů pro celoživotní vzdělávání, včasné odhalení a korekci případných znevýhodnění, podchycení a rozvoj zájmů, schopností a nadání dětí. Autoři Bílé knihy pokládají za důležité soustavnou podporou každého jedince, minimalizovat vyčleňování dětí se sociálními, zdravotními a učitelskými problémy a také nadaných žáků pro celou dobu výuky.

Z této strategie vzdělávání vychází i Rámcový program pro základní vzdělávání, který svým pojetím navazuje na RVP PV, vymezuje vše společné a nezbytné v povinném základním vzdělávání, specifikuje úroveň klíčových kompetencí, jíž by měli žáci dosáhnout, vymezuje vzdělávací obsah, předkládá volbu různých vzdělávacích postupů a umožňuje modifikaci vzdělávacího obsahu pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. V RVP ZV se píše: *„Učivo je v RVP ZV strukturováno do jednotlivých tematických okruhů (témat, činností) a je chápáno jako prostředek k dosažení očekávaných výstupů. Pro svou informativní a formativní funkci tvoří nezbytnou součást vzdělávacího obsahu. Učivo, vymezené v RVP ZV, je doporučeno školám k distribuci a k dalšímu rozpracování do jednotlivých ročníků nebo delších časových úseků. Na úrovni ŠVP se stává učivo závazné. Vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů škola rozčlení do vyučovacích předmětů a rozpracuje, případně*

doplní v učebních osnovách podle potřeb, zájmů, zaměření a nadání žáků tak, aby bylo zaručené směřování k rozvoji klíčových kompetencí. (RVP ZV 2007)

Obsah vzdělávání je orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí :

- Jazyk a jazyková komunikace
- Matematika a její aplikace
- Informační a komunikační technologie
- Člověk a jeho svět
- Člověk a společnost
- Člověk a příroda
- Umění a kultura
- Člověk a zdraví
- Člověk a svět práce

Vzdělávací obsah každá škola rozčlení do jednotlivých předmětů, případně doplní v učebních osnovách tak, aby bylo zaručeno směřování k rozvoji klíčových kompetencí:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence občanské
- kompetence pracovní

1.4 Metody a formy předškolního vzdělávání

Předškolní vzdělávání jako první článek celoživotního učení užívá na cestě k naplňování vzdělávacích cílů takové metody a formy práce, které plně respektují vývojová specifika dětí předškolního věku. Vhodnými metodami jsou prožitkové a kooperativní učení hrou, které jsou založeny na přímých zážitcích dítěte, podněcují v něm radost z učení a zájem o nové poznatky, získávání zkušeností a osvojování praktických dovedností. V předškolním vzdělávání je potřeba poskytnout dítěti dostatek prostoru pro spontánní aktivity a v co největší míře využívat nezávaznou dětskou hru, která je pro dítě předškolního věku přirozenou aktivitou.

Významnou roli v procesu učení zastává spontánní sociální učení založené na principu nápodoby, ať je již tato metoda využívána záměrně, či se s ní cíleně nepracuje, je učitelka pro dítě stále vzorem a příkladem. Proto je třeba poskytovat dítěti vzory chování, které jsou k nápodobě a přejímání vhodné.

V mateřské škole můžeme využít metod práce založených na manipulaci a experimentu, což přispívá rozvoji myšlení dítěte. Dále metody založené na komunikaci, kdy se dítě učí používat řeč i neverbální komunikační techniky jako nástroje k dorozumívání. Dítě také potřebuje dostatek příležitostí k pohybu v mateřské škole i venku na čerstvém vzduchu. Přiměřený pohyb vede děti ke zdravému životnímu stylu a podporuje rozvoj kognitivních schopností proto je vhodnou metodou záměrné využití pohybových činností k naplňování dílčích cílů.

RVP PV klade důraz na uplatňování integrovaného přístupu v předškolním vzdělávání: *„Vzdělávání by mělo probíhat na základě integrovaných bloků, které nerozlišují „vzdělávací oblasti“ či „složky“, ale které nabízejí dítěti vzdělávací obsah v přirozených souvislostech, vazbách a vztazích. Obsah bloků by měl vycházet ze života dítěte, být pro ně smysluplný, zajímavý a užitečný. Realizace takovýchto bloků poskytuje dítěti širokou škálu různých aktivit a nabízí mu hlubší prožitek. Dítě tak nezískává jen izolované poznatky či jednoduché dovednosti, získaná zkušenost je komplexnější a stává se pro dítě snáze uchopitelnou a prakticky využitelnou. Dítě může získávat skutečné činnostní výstupy - kompetence.*

(RVP PV,2004)

Obsahová nabídka školního vzdělávacího programu nabízí dětem učivo v tematicky propojených blocích, které jsou pro ně snáze pochopitelné a pomáhá tak poznávat svět kolem nás.

1.5 Metody a formy primárního vzdělávání

První stupeň základní školy přímo navazuje na předškolní vzdělávání. Dítě, které nastupuje do první třídy si stále rádo hraje, poznává, druží se svými vrstevníky, tvoří a potřebuje dostatek pohybu. Proto je nutné respektovat tyto přirozené dětské potřeby a přihlížet ke všem věkovým zvláštnostem tohoto období. Přejít z mateřské na základní

školu dítěti usnadňuje i užívání pro ně známých metod práce, které se uplatňují i v předškolním vzdělávání.

Úlohou učitele primární školy není jen holé sdělování poznatků v hotové podobě, ale hlavně vytváření příležitostí pro samostatné činnosti dětí a nastínění problémových situací, v nichž žáci hledají s různou mírou pomoci učitele řešení. Děti se učí pracovat s rozmanitými zdroji informací, diskutují, vysvětlují, argumentují, pracují samostatně i ve skupině.

K získávání a prohlubování klíčových kompetencí pedagogové užívají další metody a formy vzdělávání. Jelikož se stále objevuje řada nových témat (např. témata evropské integrace, multikulturní výchovy, environmentální výchovy a jiná), je třeba, aby učitelé spolupracovali, rozvíjeli mezipředmětové vazby, využívali různých forem mimotřídní činnosti, uplatňovali nové formy výuky, které usnadní vnitřní diferenciaci až individualizaci vzdělávání. Jednou z nich je např. projektové vyučování, které je založeno na aktivní, samostatné práci žáků, jimž dává příležitost proniknout v daném tématu do hloubky problému. Do výuky se stále více zařazují praktické činnosti. Děti by měly dostávat příležitosti uplatnit zkušenosti z běžného života a ze světa práce v rámci předmětů i v mimotřídních aktivitách. S rozvojem informační technologie se otevírají nové možnosti ve vzdělávání žáků i pedagogů. Takovéto pojetí kurikula klade na školy a učitele velké nároky, což vyžaduje jejich systematickou přípravu a stálou podporu.

1.6 Porovnání předškolního a primárního vzdělávání

Předškolní vzdělávání je prvním článkem naší vzdělávací soustavy, ale na rozdíl od vzdělávání základního není ze zákona povinné. Pro oba stupně vzdělávání jsou závazné kurikulární dokumenty, ve kterých jsou formulovány cíle, obsah, metody, formy, podmínky vzdělávání a klíčové kompetence, nebo-li výstupy, či způsobilosti, kterých by mělo dítě dosáhnout před ukončením docházky daného typu školy. V tabulce uvádím srovnání některých oblastí podle RVP PV a RVP ZV:

Tabulka č.1 Porovnání předškolního a primárního vzdělávání

	Předškolní vzdělávání	Primární vzdělávání
Obsah vzdělávání	Vnitřně propojený celek, členění do oblastí je jen pomocné, vzděl. nabídka v podobě činností, příležitostí.	Vymezení očekávaných výstupů a učiva na úrovni vzdělávacích oborů rozčleněných do vyučovacích předmětů.
Vzdělávací oblasti	Orientační rozčlenění vzděl. obsahu do pěti vzdělávacích oblastí: dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost, dítě a svět.	Devět orientačně vymezených celků vzdělávacího obsahu, které jsou tvořeny jedním oborem nebo více obsahově blízkými obory: jazyk a jazyková komunikace, matematika a její aplikace, informační a komunikační technologie, člověk a jeho svět, člověk a společnost, člověk a příroda, umění a kultura, člověk a zdraví, člověk a svět práce.
Cíle	Dvě kategorie cílů – <u>rámcové cíle</u> : 1. rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání 2. osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost 3. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí. Dílčí cíle (konkrétnější, mají vztah ke vzdělávacím oblastem)	Devět cílů směřujících k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí: 1. umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní učení 2. podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů 3. vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci 4. rozvíjet u žáků schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy druhých i vlastní 5. připravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svébytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatňovali svá práva a naplňovali své povinnosti 6. vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a

		prožívání životních situací, rozvíjet vnímavost i citlivé vztahy k lidem, prostředí i přírodě 7. učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně zodpovědný 8. vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi 9. pomáhat žákům poznávat a rozvíjet vlastní schopnosti v souladu s reálnými možnostmi a uplatňovat je spolu osvojenými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci
Klíčové kompetence	Elementární základy pěti klíčových kompetencí, kterých nemusí všechny děti na konci předškolního vzdělávání dosáhnout: 1. kompetence k učení 2. k řešení problémů 3. komunikativní 4. sociální a personální 5. činnostní a občanské	Šest klíčových kompetencí, kterých mají dosáhnout všichni na konci základního vzdělávání: 1. kompetence k učení 2. k řešení problémů 3. komunikativní 4. sociální a personální 5. občanské 6. pracovní

Předškolní a primární vzdělávání se liší hlavně v tom, že vzdělává děti různých věkových období. Dítě nastupující do mateřské školy se nachází v jiné vývojové fázi než dítě zahajující školní docházku.

Oba stupně vzdělávání by měly především rozvíjet všechny stránky osobnosti dítěte, motivovat jej k dalšímu vzdělávání a brát přitom zřetel na vývojové charakteristiky dětí.

2. DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO A MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Rozdílné pojetí předškolního a primárního vzdělávání je v úzkém vztahu s věkovými zvláštnostmi odlišných fází vývoje dítěte. Pro pochopení odlišností předškolního a primárního vzdělávání uvádím v následujících kapitolách charakteristiky věkových období, kterých se tyto stupně vzdělávání týkají.

2.1 DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Předškolní období začíná přibližně ve třech letech dítěte a končí nástupem do základní školy. Charakteristickým znakem tohoto věku je především postupné uvolňování vázanosti na rodinu a potřeba dítěte navazovat vztahy se svými vrstevníky, často také docházka do mateřské školy. Dítě překračuje společenské hranice rodiny a do jeho života vstupují druhé děti. K uvolnění závislosti na rodině přispívá velkou měrou i to, že se dítě učí žádoucím způsobům chování, zlepšuje se úroveň komunikačních schopností a ve vrstevnické skupině dochází k postupné diferenciaci rolí.

2.1.1 Kognitivní vývoj

Předškolní dítě se zaměřuje především na poznávání nejbližšího světa a pravidel, která v něm platí. J. Piaget nazývá typický způsob uvažování předškolních dětí jako názorné, intuitivní myšlení. Takové myšlení je nepřesné, nerespektuje zákony logiky a má mnohá omezení. Typickými znaky názorného myšlení jsou:

- Egocentrismus – ulpívání na subjektivním pohledu a tendence ke zkreslování nevyhovující reality, čímž dochází k nepřesnostem v poznávání.
- Fenomenismus – tj. důraz na určitou, zjevnou podobu světa. Pro dítě je svět takový, jak vypadá, určující jsou pro něj jeho zjevné znaky.
- Prezentismus – vazba na přítomnost, na aktuální podobu světa.
- Magičnost – tendence zkreslovat skutečnost. Předškolní dítě nečiní velký rozdíl mezi skutečností a fantazií.
- Absolutismus – přesvědčení, že vše má definitivní platnost. Je to jedním z projevů dětské potřeby jistoty.
- Antropomorfismus – přiřítání lidských vlastností neživým objektům

- Arteficialismus – způsob, jakým si dítě vykládá vznik okolního světa – pravděpodobně ho někdo udělal.
- Centrace – sklon k ulpívání na jednom nápadném znaku a přehlížení jiných méně výrazných, když mnohdy významnějších znaků.

Pro předškolní dítě má zjevná podoba světa zásadní význam a jakákoliv větší proměna vnější podoby nějakého objektu či situace představuje ztrátu jejich původní totožnosti. Proměnu vnějších znaků může dítě vnímat i na sobě samém. Například oblékne –li si nějaký převlek, může se cítit jinak, což se projevuje i na jeho odlišném chování. Vazba na aktuální, smysly prezentovaný obraz činí svět subjektivně proměnlivější, než ve skutečnosti je. Vývoj myšlení je dlouhodobý proces a dítě získává schopnost chápání vratnosti některých proměn postupně, v závislosti na jejich složitosti.

Předškolní dítě ještě nemá vytvořen pojem trvalosti množiny předmětů. Děti věří tomu, že změna tvaru vede i ke změně množství. Zaměřují se buď na objekt jako celek, nebo si všímá nějakého nápadného detailu a nebere v úvahu žádnou další vlastnost – například v úzké sklenici je podle dítěte větší množství vody než ve sklenici širší, ačkoliv je v obou sklenicích stejné množství vody.

Předškolní děti ještě nedokáží uvažovat komplexně, o více než jednom aspektu situace, neberou v úvahu, že nové uspořádání může být navráceno do původního stavu. Děti často interpretují realitu tak, aby pro ně byla srozumitelná a přijatelná, což se může projevovat i formou tzv. nepravých lží (konfabulací), kdy se dítě nechává unášet svou fantazií, která však pro něj představuje skutečnost a dítě je o její pravdivosti přesvědčeno. Fantazie je v tomto období nezbytná pro citovou a rozumovou rovnováhu. Jejím prostřednictvím se dítě snáze vyrovnává s realitou, pomáhá mu překonávat nedostatky vlastního myšlení, působí relaxačně a má emocionálně příznivé účinky. Příkladem může být poměrně častá situace v mateřské škole, kdy se dítě ihned po příchodu do třídy ujišťuje, že maminka opravdu za chvíli přijde.

Celé předškolní období se dětské poznávání vyvíjí a dítě postupně opouští subjektivní pohled a důraz na viditelné projevy aktuální situace. Svůj názor na svět vyjadřuje v kresbě, vyprávění a ve hře, v nichž se plně projevují typické znaky dětského myšlení a prožívání.

Ilustrační foto č. 1: dítě předškolního věku

2.1.2 Řečový vývoj

Jazyk je chápán a používán na úrovni, která odpovídá stupni rozvoje poznávacích procesů. Informace získané v rámci verbální komunikace jsou zpracovány způsobem odpovídajícím úrovni myšlení určitého jedince. Tak je chápáno jakékoliv sdělení, i kdyby byl záměr mluvčího odlišný. (Vágnerová, 2000)

Řeč předškolního dítěte se rozvíjí především v komunikaci s dospělými, v menší míře v komunikaci s vrstevníky a prostřednictvím médií. Dítě projevuje živý zájem o dění kolem sebe a otázky typu „proč“ mají význam jak pro obohacení znalostí, dětského slovníku, tak i pro rozvoj správného vyjadřování. Děti se učí mluvit prostřednictvím nápodoby. Nenapodobují ale všechno co slyší. Mnohem snadněji si zapamatují slova, u nichž chápou jejich význam. Je běžné, že se ve vyprávění tříletého dítěte objevují nepřesnosti a agramatismy. Nápodobou se děti učí i správná gramatická pravidla.

Významnou složkou řečového projevu je tzv. egocentrická řeč, nebo-li řeč „pro sebe.“ Tato forma řeči má několik variant:

- 1) Expresivní – dítě vyjadřuje své pocity bez ohledu na potencionální posluchače.
- 2) Regulační – dítě řídí slovními pokyny vlastní jednání.
- 3) Egocentrická řeč může fungovat i jako prostředek myšlení.

Egocentrická řeč má vývojově podmíněnou funkci. Slouží k lepší orientaci, uvědomování a řešení problémů. Postupně se mění a stává se řečí vnitřní.

V předškolním období slouží řeč především jako dorozumívací prostředek, který sehrává významnou roli v procesu sociální integrace dítěte do skupiny vrstevníků.

2.1.3 Emocionální a sociální vývoj

Předškolní období je velmi důležité pro formování základních citových projevů. Dětské prožívání je v tomto věku velmi intenzivní, ale zároveň krátkodobé a proměnlivé. Děti pomalu začínají ovládat své emocionální projevy, dokáží být kritické sami k sobě, hodnotí své chování, umí se litovat, zlobit se za něco sami na sebe, postupně ustupuje strach z neznáma a převažuje veselá nálada. Na důležitosti získávají sociální city (lásky, nenávisť, sympatie ...).

S vývojem emocí a rozvojem sociálních vztahů souvisí morálně-etický vývoj dítěte. Předškolní dítě má již zvnitřněny základní sociální normy. Ví co je správné a co se naopak nemá dělat. Období předškolního věku spadá podle Kohlberga (Heidbrink, 1997) do předkonvenční morálky, konkrétně do období heteronomní morálky což znamená, že o tom, co je správné, rozhoduje dospělý a období naivního instrumentálního hédoismu, kdy dítě nějak jedná, protože očekává následek – odměnu nebo trest, který přichází od autority.

Normy chování usnadňují orientaci v sociálním prostředí. Jsou také důležité pro rozvoj vlastní identity. Pokud dítě nemá dána žádná pravidla, nebo nejsou respektována a podporována pro dítě citově významnými lidmi je ve svém vývoji ochuzeno, protože nemůže svou hodnotu potvrdit prostřednictvím žádoucího chování.

Dítě uvnitř rodiny i ve skupině vrstevníků přijímá různé sociální role. Již v předškolním věku si dítě uvědomuje několik svých rolí (např. jsem syn, vnuk, kamarád, kluk...) a toto vědomí mu pomáhá v procesu formování vlastní identity.

V předškolním věku se dítě také učí takovým vzorcům chování, které nejsou součástí jen některé role. Rozvíjí se prosociální chování. Jeho rozvoj je závislý na dosažené úrovni kognitivních kompetencí, je také spojen s dosažením určité úrovně empatie a schopností ovládat agresivitu. Předpokladem pro rozvoj prosociálního chování je uspokojení potřeby jistoty a bezpečí. Děti potřebují i v této oblasti vhodný

vzor především v rodině. Pokud takový model chybí, dítě pak neví, jaké chování je vhodné.

2.2 DÍTĚ MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Mladším školním věkem se nazývá období, kdy je dítě žákem prvního stupně základní školy, obvykle od šesti až sedmi let do deseti až jedenácti let. Vstup dítěte do školy je důležitý životní mezník, jímž nastává velká změna v jeho dosavadním způsobu života i sociálních vztazích. Škola přináší dítěti nově učební činnosti a klade na něj postupně se zvyšující nároky. Období mladšího školního věku bývá označováno jako fáze píle a snaživosti. Dítě snažením a pílí získává uznání a pochvalu, což mu pomáhá překonávat pocit méněcennosti a zvyšuje se jeho sebehodnocení.

2.2.1 Kognitivní vývoj

V mladším školním věku začínají děti uvažovat jiným způsobem než dříve, což jim na jedné straně umožňuje zvládat nároky učiva a na straně druhé škola jejich rozumové schopnosti dále rozvíjí. Tento způsob myšlení, který se nazývá fáze konkrétních logických operací je charakteristický respektováním základních zákonů logiky a konkrétní reality. Charakteristické znaky konkrétního logického uvažování:

- Decentrace – odpoutání z vázanosti na zjevné nápadnosti, dítě dovede posuzovat skutečnost podle více hledisek, začíná uvažovat o jejich vzájemných vztazích, uvědomuje si, že objekty i situace se mohou měnit, ale zároveň mají určité trvalé znaky.
- Konzervace – schopnost pochopit trvalost podstaty určitého objektu, či množiny objektů, přestože se jejich vnější vzhled mění.
- Reverzibilita – pochopení vratnosti různých proměn. Školní dítě ví, že když něco ubereme, situace se změní. Změnu ale nechápe jako definitivní a neměnnou, protože si dovede představit, že opačná operace by znamenala návrat do původního stavu.

Myšlení se u dětí rozvíjí postupně a individuálně podle vloh i způsobu vyučování. Proměna dětského uvažování a odklon od poznávacího egocentrismu a fenomenismu probíhá několik let. Dětské poznávání se postupně stává objektivnější

a přesnější než bylo v předškolním věku. Stále se však ve značné míře opírá o zkušenosti, názorné poznání a konkrétní předměty a procesy, které lze přímo vnímat, případně s nimi manipulovat a prakticky si ověřovat řešení problémů.

Rozvoj myšlení a schopnost užívat různé konkrétní logické operace pozitivně ovlivňuje chápání času. Dítě okolo osmého roku chápe pojem dříve a později a dokáže řadit různé události. Učí se rozlišovat délku trvání určitého dění – například cestu do školy. V tomto věku se také děti učí znát hodiny a začínají využívat tuto znalost pro svůj časový odhad. Rozvoj logických operací se projevuje změnou způsobu manipulace se znaky a symboly i s číselnými pojmy, což dítěti v konečném důsledku umožňuje naučit se číst, psát a počítat.

Decentrace v uvažování se projevuje i v dětských úvahách o jiných lidech. Na rozdíl od předškolního období si dítě mladšího školního věku uvědomuje odlišnosti potřeb jiných lidí. Ví, že maminku potěší něco jiného, než by udělalo radost jemu samému. Rozvíjí se schopnost vidět svět očima jiného člověka, což se projevuje i tím, že si dítě uvědomuje, že jiní lidé mohou určitou situaci vnímat jinak.

Odklon od egocentrického chápání příčinnosti pomáhá školákovi pochopit, že mnohé dění, přestože se ho dotýká může mít příčinu, která s ním nesouvisí. V raném školním věku mají děti potřebu nějakého vysvětlení, které by vylučovalo nahodilost. Náhoda je pro dítě jako zdroj nejistoty obtížně pochopitelná a emočně nepřijatelná, proto se ji snaží popřít.

Ilustrační foto č. 2: dítě mladšího školního věku

2.2.2 Řečový vývoj

Vstupem do školy se mění vztah dítěte k jazyku. Kromě toho, že řeč je prostředkem dorozumívání, vyjadřování myšlenek, citů a přání, stává se z jazyka vyučovací předmět. Řeči je věnována pozornost, je opravována, rozkládána na slova, slabiky a hlásky, nově přistupuje písemný projev a spisovný jazyk. Na prahu základní školy děti disponují přibližně 2500 – 3000 slovy a do jedenácti let věku se slovní zásoba dětí až ztrojnásobí. Na rozvoji řeči a komunikačních dovedností má kromě vrozených dispozic velký vliv prostředí, ve kterém dítě žije. Výhodu mají děti žijící v řečově podnětném prostředí, kde rodiče s dětmi hovoří, povzbuzují je a všemožně pomáhají růstu jejich slovní zásoby. Ve vývoji řeči jsou mezi dětmi velké rozdíly. Některé děti vstupující do první třídy ještě neumí správně vyslovovat všechny hlásky a je důležité, aby k nápravě nesprávné či vadné výslovnosti docházelo pod odborným logopedickým vedením. Pro dítě mladšího školního věku se stává největší autoritou a vzorem učitel. Dítě snadno přejímá jeho názory, záměrně i neúmyslně napodobuje jeho chování i způsob mluvy. Pro učitele na prvním stupni je důležité uvědomit si dosažený stupeň řečového vývoje dětí, aby mohl jazykové vyučování koncipovat v souladu s jejich spontánním rozvojem vyjadřování.

2.2.3 Emocionální a sociální vývoj

Dítě, které vstupuje do základní školy přijímá novou sociální roli – roli školáka. Školák se stává žákem, který si ve škole rozvíjí různé schopnosti a dovednosti a zároveň také spolužákem, tj. kamarádem, členem vrstevnické skupiny, ve které se jedinec učí zvládnout dovednosti sociální interakce, spolupráce, solidarity, učí se způsobům specifické komunikace, což spoluurčuje jeho budoucí sociální úspěšnost. M. Vágnerová ve své knize popisuje vrstevnickou skupinu jako: *„Místo sdílení životní zkušenosti a společného řešení problémů. Je místem přijetí skupinových norem a generačního stylu života, ideálů, hodnot atd. Zkušenost s životem ve skupině má velký socializační přínos. Dítě zde má větší volnost volby. Může být aktivnější a může se ve větší míře řídit vlastní preferencemi.“* (Vágnerová, 2000)

Role žáka přináší dítěti vyšší sociální prestiž, ale zároveň také různé zátěžové situace. Dítě se musí vyrovnat s tím, že do školy chodit musí i v případě, že by se pro něj stala z jakéhokoliv důvodu subjektivně neuspokojující. Nástup do školy je spojen s nutností osamostatnění, dítě se učí přijímat odpovědnost za své jednání, musí respektovat školní normy, uznávat autoritu učitele.

Morální vývoj dítěte mladšího školního věku představuje přechodnou formu mezi dětstvím a dospělostí. Děti v prvních ročnících základní školy jsou většinou na úrovni konvenční morálky, tzn. že se chovají podle příkazů a zákazů rodičů a učitelů, za což očekávají pochvalu, která jim přináší uspokojení.

Pro příznivý emoční a sociální vývoj je důležité, aby dítě vyrůstalo v harmonickém rodinném prostředí a příznivém emočním klimatu ve školní třídě, kde se uspokojují potřeby dítěte, zejména potřeba činnosti, jeho zvědavost, radost ze získání dovedností aj. a dostávalo se mu pozitivní hodnocení, které posílí sebedůvěru dítěte. Každé dítě by mělo dostat příležitost zažít úspěch, což mu dodá jistotu, že je schopné zvládat nároky okolního světa.

2.3 Porovnání vývojových charakteristik dětí předškolního a mladšího školního věku

Dítě předškolního věku a dítě mladšího školního věku se nachází v jiných vývojových fázích. Pro větší přehlednost uvádím jejich srovnání v tabulce.

Tabulka č.2 Porovnání vývojových charakteristik

	Dítě předškolního věku	Dítě mladšího školního věku
Kognitivní vývoj	Názorné, intuitivní myšlení, vztahy mezi věcmi dítě chápe podle jejich vnějších znaků.	Myšlení ve fázi konkrétních, logických operací – dítě začíná respektovat objektivní skutečnost, poznávání se stává přesnější.
Řečový vývoj	Slovní zásoba: přibližně 1000 slov ve třech – čtyřech letech. Řeč je především <u>dorozumívacím prostředkem</u> , sehrává významnou roli v procesu sociální integrace jedince do skupiny. Rozvíjí se <u>kognitivní složka řeči</u> (růst poznatků, zkušeností...). <u>Expresivní složka řeči</u> umožňuje dítěti jednoduchým způsobem vyjadřovat pocity. Řeč je užívána i k regulaci chování (<u>vnitřní řeč</u>). Vývoj řeči je individuální, závislý na stupni rozvoje poznávacích procesů.	Slovní zásoba: přibližně 2500 – 3000 slov Správná výslovnost, dostatečně rozvinutá slovní zásoba umožňuje tvoření i rozvinutějších vět a souvětí. Dítě chápe slovní hříčky, žert, ironii, zvládá synonymii, homonymii. Ve škole se z jazyka stává vyučovací předmět, v němž je řeč analyzována, dítě se seznamuje s psaným jazykem.
Emocionální a sociální vývoj	Věk iniciativy, hlavní potřeba je aktivita. Formují se základní citové projevy. Postupně se začíná uvolňovat vázanost na rodinu, na významu získávají vrstevnické vztahy.	Fáze pýle a snaživosti, potřeba výkonu, potřeba dosáhnout společenského uznání a ocenění, což vede k pozitivnímu sebepřijetí. Dítě je již emocionálně stálejší. Mění se sociální vztahy, přijímá nové sociální role.

Z tabulky vyplývá rozdílnost obou věkových období. Vývoj dítěte je individuální a ovlivňují jej dědičné dispozice i podněty prostředí. To, v jaké vývojové fázi se dítě právě nachází je jedním z aspektů, který ovlivňuje, jak se bude dítě adaptovat na mateřskou či základní školu a jak se mu bude dařit zvládat nároky, které na ně přechod na oba typy škol klade.

3. Vstup dítěte do mateřské školy

Vstup do mateřské školy je velkou změnou v životě dítěte. Jak je uvedeno v kapitole 2.1 dítě předškolního věku se postupně osamostatňuje a začíná mít potřebu kontaktu se svými vrstevníky i proto má čas strávený s dětmi v mateřské škole velký význam pro jeho další rozvoj. Přejít z rodiny do mateřské školy klade však na dítě a jeho rodiče nové požadavky. Aby tento přechod byl pro dítě co nejméně stresující, potřebuje určitý čas k tomu, aby si na nové prostředí a nové lidi zvyklo. Tato doba „zvykání si“ se nazývá adaptace.

3.1 Adaptace na mateřskou školu

Každé dítě je jiné, proto i doba adaptace je různě dlouhá. Během této doby se musí dítě vyrovnávat s mnoha změnami. Jednou z nich je dočasné odloučení od rodičů. Dítě, které bylo doposud zvyklé na neustálou přítomnost některého člena rodiny se musí vyrovnat se skutečností, že jeho rodiče nejsou po určitou část dne k dispozici. Nástupem do mateřské školy se mění také vztahy. Dítě si buduje vztah k učitelce i k ostatním dětem. Učí se žít ve vrstevnické skupině, dodržovat určitá pravidla a přizpůsobuje se režimu školy.

V knize *Poprvé v mateřské škole* (Niesel, Griebel, 2005) popisují autoři adaptační proces, který má několik fází. V prvních dnech obvykle dítě stojí na okraji skupiny a pozoruje dění ve třídě. Zřídka navazuje kontakt s ostatními dětmi. Tato zdánlivá nečinnost a izolovanost dítěte se v dalších týdnech stává vzácnější. Dítě si hraje z počátku samo vedle ostatních dětí tzv. paralelní hru, která je předstupněm k aktivní účasti na dění ve skupině. Postupně začíná navazovat kontakty s dětmi ve třídě. Přivykání na mateřskou školu trvá ještě několik dalších týdnů až měsíců, během nichž se dítě důkladněji seznamuje s prostředím i lidmi, se kterými je v každodenním kontaktu.

V adaptaci na mateřskou školu jsou individuální rozdíly. Některé dítě přistupuje k nové situaci s radostí a spontánně, další vyčkává, nebo se dokonce bojí. Jedno dítě se učí zvládat nové požadavky rychleji, jinému to jde pomaleji a trvá mu déle, než se v novém prostředí zorientuje. To, jak dítě zvládá adaptaci závisí na mnoha faktorech.

Jinak bude prožívat nástup do mateřské školy tříleté dítě, které bylo do té doby jen s rodiči, jinak dítě o rok starší, které již má za sebou zkušenost nějaké částečné změny. Snadněji se adaptuje dítě, které je emočně stabilní a jisté než dítě úzkostné.

To, že se již dítě zadaptovalo poznáme obvykle podle toho, že navštěvuje MŠ rádo, pohybuje se ve skupině samostatně a sebevědomě, uzavírá přátelství a chce pro sebe využít šance, které mu docházka do MŠ dává. Během adaptačního procesu však mohou nastat u některých dětí obtíže spojené s tímto přechodem. Některé z nich uvádím v následující tabulce:

Tabulka č.3 Adaptace na MŠ

	Adaptované dítě	Adaptační obtíže
Sociální integrace	Zapojuje se do skupinového dění, má ve třídě přátele, cítí se v kolektivu dobře, přijalo pravidla skupiny, dokáže si hrát a dohodnout se, zná jména dětí i učitelek.	Chybějící integrace do skupiny, snaha po dominantním postavení, neznalost či nedodržování pravidel, ostýchavost, dítě vyhledává blízkost učitelky, je konfliktní, projevuje se u něj agresivita.
Emocionalita	Chodí do MŠ rádo, cítí se dobře a jistě, dokáže se odloučit od rodičů, přichází do MŠ veselý, dokáže nenuceně komunikovat.	Do MŠ jde s nechutí, je smutný, těžko se loučí s rodiči, často se ubezpečuje, že maminka opravdu přijde, může pociťovat vztek, strach, úzkost.
Vlastní iniciativa	Samo vyjadřuje své požadavky, přichází s vlastními nápady, samostatně řeší problémy, zapojuje se do řízených i volných her, dokáže vydržet u činnosti, která ho zaujala.	Je pasivní, pozoruje dění ve třídě, nezúčastňuje se činností, nemá výdrž při požadovaném výkonu, neumí řešit problémy, nehraje si s ostatními dětmi.

3.2 Úloha rodičů při vstupu dítěte do MŠ

Vstup do mateřské školy je životní změnou nejen pro dítě, ale i pro jeho rodiče, kteří se musí připravit na to, že po určitou část dne budou bez svého dítěte. Pro rodiče to znamená, že již nemají neomezenou kontrolu nad chováním svého dítěte a nad tím, co prožívá. Také již nejsou výhradně jen oni odpovědní za jeho výchovu. Na několik hodin

denně předávají dítě odbornému pedagogovi, se kterým by si rodina měla v zájmu dítěte vybudovat vztah založený na důvěře. Zpočátku však mohou i rodiče bojovat se svými pocity odloučení a úzkosti, mohou cítit rozpaky, zlost, vinu a zklamání. Je velmi důležité tyto případné obavy neventilovat před dítětem, být silný a jednat přesvědčivě a rozhodně.

Pro dobrou adaptaci dítěte je dobré dítě ještě před nástupem do mateřské školy postupně zvykat vydržet krátkou dobu bez rodičů a podporovat styky s jinými dětmi. Rodiče by měli využít příležitostí, které škola nabízí a zúčastnit se s dítětem zápisu, dnu otevřených dveří, akademie a dalších prezentací činnosti mateřské školy. Většina předškolních zařízení nabízí rodičům v rámci adaptačního programu možnost pobýt se svým dítětem ve třídě. Rodiče tak mají možnost prohlédnout si vybavení školky a přístup učitelky k dětem, děti se zatím seznamují s novým prostředím v přítomnosti svého rodiče.

Kvalifikovaným průvodcem dětí a jejich rodičů během adaptace je odborně vzdělaná učitelka. Jejím základním postojem při nástupu dítěte do MŠ by měla být jeho podpora, která spočívá především v usnadňování sociální integrace. Tomu, jak může pedagog konkrétně přispět k úspěšnému zvládnutí přechodu se budu věnovat v praktické části této práce.

4. Vstup dítěte do základní školy

Zahájení školní docházky není jen nějaká úzce ohraničená událost. Je to proces, na který se rodina dítěte připravuje dlouho dopředu a s nímž se vyrovnává ještě dlouho po nástupu do školy. Dítě se stává samostatnějším, musí se učit řešit spoustu problémů bez opory rodiče. Činnosti, které dříve dítě dělalo s radostí a potěšením budou po vstupu do školy známkovány a hodnoceny. Důležitou roli při vstupu do první třídy hraje schopnost dítěte přizpůsobit se skupině vrstevníků. Také dětský egocentrismus a sobeckost budou potlačovány na úkor spolupráce a podřizování se kolektivu. To vše s sebou přináší role školáka, která postupně prochází několika proměnami – od nesmělosti a úzkostného očekávání přes adaptační období až ke stabilizaci a postupné přivyknutí školním podmínkám.

4.1 Adaptace na základní školu

Nástup do první třídy bývá většinou druhým přechodem v životě dítěte. I v adaptaci na základní školu jsou mezi dětmi značné rozdíly. Některé dítě se rychle přizpůsobí, jiné jen pomalu přivyká změnám, které s sebou povinná školní docházka přináší. Velmi záleží na celkovém duševním vývoji, zdravotním stavu, na stupni školní zralosti, s jakou do první třídy nastupuje. Ani délka adaptačního období není stejně dlouhá a je závislá také na způsobu výchovy v předškolním období. Dítě se musí vyrovnat se svou novou identitou školáka, která je v naší společnosti pocíťována jako nesmírně významná. Tato nová role na něj klade mnoho povinností a požadavků, což znamená značný nápor na organismus, intelekt i povahu dítěte. Dalšími důležitými momenty, které nastávají v období adaptace jsou začlenění se do kolektivu a zvládnutí role spolužáka.

Na počátku školní docházky má velký význam osobnost učitele, od něhož dítě očekává obdobnou podporu, jakou mělo v rodině. Jedním z úkolů pedagoga je vyhovět potřebám dětí a prezentovat se třídě jako citově akceptující zdroj jistoty. Navázání kontaktu s učitelem pomáhá dítěti zvládat novou roli, spojenou se změnou jeho životního stylu a je nezbytné pro adaptaci na školu.

Obzvláště na prahu vzdělávání dítě potřebuje zažívat pocit úspěchu a mělo by být oceňováno pro ně citově významnou osobou. Jestliže tato motivace chybí, dítě nemá důvod lépe pracovat, selhává a z tohoto selhání může pramenit budoucí školní neúspěšnost.

Vyrovňávání se s těmito novými skutečnostmi může dětem působit větší či menší obtíže. Nejčastější adaptační problémy spojené s nástupem do školy jsou odchylky v oblasti citového prožívání, kdy dítě může být např. apatické, náladové, bojácné a obtíže v oblasti chování dítěte, které se mohou projevovat agresivitou ke spolužákům, ničení školního majetku, vyrušování při hodině apod. První třída je pro dítě obdobím nestálosti citového napětí. Dítě se lehce rozpláče, rozzlobí, mívá pocity strachu, někdy se přidružují i děsivé sny. Některé děti trápí nechutenství, bolesti hlavy či břicha, můžou se přidružit některé další neurotické projevy. Pokud jsou tyto problémy přechodného rázu a během několika týdnů postupně vymizí dají se považovat za adaptaci dítěte na nové prostředí. Některé příklady adaptačních obtíží spojených s nástupem do první třídy základní školy:

Tabulka č.4 Adaptace na ZŠ

	Adaptované dítě	Adaptační obtíže
Sociální integrace	Přijalo nové role spojené s nástupem do školy – stalo se žákem, spolužákem, navazuje kontakt s učitelem i dětmi.	Je plaché, upřednostňuje samotu, nemá ve třídě přátele, nepřiměřeně se povyšuje nad ostatní, je agresivní, neuznává autoritu učitele, projevuje chronickou nejistotu a snížení sebedůvěry.
Emocionalita	Je přiměřeně sebevědomé, emočně stálé, je ochotné odložit uspokojení ve prospěch hodnotnějšího cíle (autoregulace)	Je bojácné, roztržité, úzkostné, vzrušivé, náladové, melancholické, apatické, nevěří si. Oddálení nebo zmaření aktuálního uspokojení jej frustruje.
Vlastní iniciativa	Snaží se dosáhnout ocenění od citově významných osob, je aktivní, potřebuje si ověřovat svoje schopnosti a možnosti.	Pocituje nechuť nebo lhostejnost ke školním povinnostem, je nápadně pomalé při odpovědích, nesnaží se o dosažení dobrých výsledků v učení, rezignuje

4.2 Úloha rodičů při vstupu dítěte do základní školy

Každý rodič vede s patřičnou pýchou svého předškoláka k zápisu a ještě s větší hrdostí a dojetím jej doprovází prvního září do třídy. Nastala velká změna v životě celé rodiny. Dítě se stalo školákem, rodiče matkou a otcem prvňáka. To, jak dítě zvládne adaptaci na školu mohou do určité míry ovlivnit i rodiče. Prvňáka není nutné vést doma ke vzorné kázni. Domácí prostředí by mělo dítěti zůstat místem, kde může uskutečňovat své nápady, hry a projevovat svou individualitu, kterou musí často ve škole potlačovat

ve prospěch kolektivu. Ve výchově je třeba se zaměřit na vytrvalost a pozornost. Rodiče by měli dítě nenásilně vést k tomu, aby své činnosti dokončovalo, mohou mu také ukázat, že mnohé překážky lze překonat.

Pro zdravý vývoj dítěte a snazší adaptaci na školní prostředí jsou důležité přiměřené požadavky, které respektují individualitu dítěte, nejsou ani podhodnocené ani přemrštěné. Dítě nastupující do školy je velmi citlivé na sebemenší neúspěch a kritiku, doma ještě více než ve škole. Proto by rodiče měli šetřit kritikou, své dítě povzbuzovat a chválit i za drobné úspěchy.

Škola přináší do života dítěte mnoho změn, proto není vhodné dítě, které je v adaptačním období přetěžovat dalšími novými aktivitami. Zájmové vzdělávání je vhodnější zavést až v době, kdy si dítě zvykne na školu a samo o něj projeví zájem.

Jednou z povinností, které s sebou nástup do základní školy přináší je domácí příprava. Tato práce by neměla trvat příliš dlouho. Je nerozumné po dítěti žádat psaní úkolů nanečisto a teprve když jsou písmena jak natištěná je přepisovat do sešitu. To není smyslem domácího úkolu. Pro učitele by měly být doma vypracované úkoly jakousi reflexí, jak děti zvládly učivo a je-li třeba měl by látku s dětmi dále procvičovat.

Jak může předškolní a primární pedagog ulehčit adaptaci dítěte na školu a minimalizovat tak potíže, které mohou během adaptačního procesu nastat, popíšu v praktické části bakalářské práce.

II. P R A K T I C K Á Č Á S T

1. Cíl praktické části

Cílem praktické části je:

1. postihnout adaptační potíže, které měly děti při nástupu do mateřské školy a popsat problémy, jenž souvisely s jejich pozdějším vstupem do první třídy základní školy.
2. popsat adaptační program konkrétní mateřské školy, která pracuje v programu Začít Spolu (ZaS) a její systém přípravy na vstup dítěte do mateřské a do základní školy.

2. Popis užitých metod

Pro co nejpřesnější pochopení a popsání konkrétních problémů, které mají děti při adaptaci na mateřskou a základní školu se mi zdálo nejvhodnější použití spíše kvalitativních metod, které nevychází ze statistických hodnocení, ale zaměřují se na oblast lidských příběhů, postojů, vztahů atd. PhDr. Miroslav Somr Dr.Sc. o kvalitativním výzkumu píše: *„Jde o nematematický postup, o analýzu údajů, které byly získávány prostřednictvím rozhovorů, pozorování, studiem pramenů a monografickými pracemi širokého spektra vědních oborů k vyjádření poznatků určité mezidisciplinární problematiky...“ (Somr, 2006).*

Hlavní metodou, kterou jsem použila je kasuistika. Pro její úplnost a hloubku jsem použila i další metody, které na tomto místě uvádím.

2.1 Studium dokumentů

Jedná se analýzu dokumentů, které nebyly vytvořeny za účelem našeho výzkumu. V této práci jsem se zabývala konkrétně záznamy o pozorování dítěte, individuálními plány vypracovanými učitelkami ve spolupráci s rodiči pro konkrétní dítě, kresbou dítěte, testy a dotazníky, které zadávaly učitelky rodičům. Všechny tyto dokumenty uvádím v příloze bakalářské práce (viz příloha č. 1 – 5).

2.2 Pozorování

Pro naplnění cíle své práce jsem použila také metodu pozorování. Dlouhodobě jsem pozorovala chování dětí v mateřské i základní škole. Zaměřila jsem se na dvě děti, které jsem pozorovala od jejich nástupu do mateřské školy v září 2005, až do prosince 2009, kdy již tyto děti navštěvovaly první třídu základní školy. Zajímalo mě především to, jak se děti vyrovnávaly s adaptací, jak se začleňovaly do kolektivu ostatních dětí, jak se chovají při hře a další charakteristiky. O pozorování jsem si vedla čtvrtletní záznamy (viz příloha č.1), které jsem pak analyzovala, hledala mezi nimi souvislosti a vzájemně je porovnávala.

2.3 Rozhovor

Informace jsem získávala od dvou dětí, jejich rodičů a od čtyř předškolních, dvou primárních pedagogů a jedné vychovatelky ŠD, kteří měli uvedené děti ve své třídě. Prostřednictvím strukturovaného rozhovoru jsem zjišťovala okolnosti, které souvisí s nástupem dětí do mateřské a základní školy. Osnovy strukturovaných rozhovorů uvádím v příloze.

2.4 Test školní zralosti

Jedním z předpokladů dobré adaptace na ZŠ je zralost centrální nervové soustavy. Dětem byl zadán Orientační test školní zralosti (Jiráskova modifikace Kernova testu školní zralosti), který obsahuje kresbu lidské postavy, obkreslování věty a kopírování určitého počtu teček s daným rozmístěním. Testy jsem zadávala dětem, kterých se týkají kasuistiky, v lednu 2008, krátce před zápisem do ZŠ. Vypracované testy jsou vloženy do přílohy práce (viz příloha č.9).

2.5 Kasuistika

Kasuistiku jsem zvolila, protože je to metoda zabývající se jednou osobou, má vést k porozumění dynamice vývoje jedince, vývoje interakce s okolním prostředím, v tomto případě v MŠ a ZŠ. V této práci předkládám dvě kasuistiky, zaměřené na popis problémů dětí spojené s adaptací na mateřskou a základní školu. Informace o jednotlivých dětech jsem získala studiem dokumentů, rozhovory s dětmi, jejich rodiči a pedagogy, prostřednictvím pozorování a testů.

2.6 Posouzení školní připravenosti

Školní připravenost nebo též způsobilost zahrnuje úroveň schopností, vliv prostředí a výchovy. Při diagnostice školní připravenosti posuzujeme řeč, činnost a hru, motoriku, grafomotoriku, sociabilitu, zvládání sebeobsluhy, emocionalitu a chování. K posouzení školní připravenosti obou dětí v kasuistikách jsem použila „Pozorovací schéma k posuzování školní způsobilosti,“ viz příloha č. 10.

3. Kasuistiky

3.1 Kasuistika č.1

Jméno: Pavel

Věk: 7 let, 3 měsíce

Rodinná anamnéza:

Matka (32 let) a otec (35 let) žijí ve společné domácnosti v rodinném domku na malém městě a mají oba středoškolské vzdělání. Matka pracuje jako zdravotní sestra v nemocnici, otec je elektrikář. Rodina zajišťuje všechny své funkce. Pavel má mladšího bratra (4 roky), se kterým má kamarádský vztah. Děti vyrůstají v emocionálně podnětném prostředí, rodiče je vychovávají demokraticky a oběma dětem se dostatečně věnují. Matka vnímá Pavla jako hodné a snaživé dítě, které potřebuje povzbuzovat a podporovat jeho sebedůvěru.

Osobní anamnéza:

Pavel se narodil v předpokládaném termínu porodu v pražské porodnici v Motole. Vážil 4,2 kg a měřil 54 cm. Porod byl protrahovaný, chlapec trpěl lehkou porodní asfyxií. Podle matky se projevoval v několika dalších měsících jako velmi neklidné a uplakané miminko. Jeho další vývoj probíhal normálně. Do MŠ nastoupil v září 2006 ve třech a půl letech a navštěvoval ji tři roky. V současné době navštěvuje první třídu základní školy.

Zdravotní anamnéza:

Pavel prodělal běžná dětská onemocnění, v šesti letech měl nekomplikovanou zlomeninu levého zápěstí.

3.1.1 Adaptace na mateřskou školu

Pavel nastoupil do MŠ v září 2005, ve třech letech a deseti měsících. Matka uvádí, že šest měsíců před nástupem do školky navštěvovala se synem Baby klub, jenž MŠ provozuje jednou týdně pro maminky s dětmi, které zatím nechodí do předškolního zařízení. První týden nástupu do školky matka s chlapcem cca jednu hodinu zůstávala ve třídě, pak na hodinu odešla. Další týden již chlapec zůstal v MŠ celé dopoledne od osmi do dvanácti hodin. Matka i učitelky považují Pavlovu adaptaci na mateřskou školu za bezproblémovou.

Přesto jsou v záznamech o pozorování dítěte a v individuálním plánu, který byl pro dítě sestavován učitelkami ve spolupráci s matkou měsíc a půl po nástupu do MŠ patrné známky dosud nedokončeného adaptačního procesu. Ze záznamů (viz příloha č. 1) je patrné, že se chlapec ještě koncem října 2006 nezačlenil do kolektivu dětí, hraje si sám, ostatní děti pozoruje. Z rozhovoru s matkou vyplynulo, že doma o školce nevypráví a je více unavený.

Záznamy z dubna 2006 vypovídají o tom, že se Pavel na MŠ již adaptoval. Začleňuje se do kolektivu, aktivně vyhledává druhé děti, hraje si s nimi a přivykl dennímu režimu ve třídě. Rozdíly v chování dítěte v závislosti na čase jsou porovnány v následující tabulce:

Tabulka č.1 Adaptační na MŠ

	Říjen 2005	Duben 2006
Sociální integrace	Pavel se ještě plně nezačlenil do kol. dětí, hra je paralelní, občas hledá ochranu u učitelky. Je nekonfliktní, ale spíše samotářský. S učitelkou komunikuje, s dětmi jen pokud ho ony osloví.	Pavel si dokáže hrát sám, i s ostatními dětmi. S dětmi komunikuje, sám nabízí hru. Zná jména dětí ve třídě.
Emocionalita	Projevuje nižší sebejistotu. Od rodičů se dokáže odpoutat, není plačtivý. Říká, že do školky chodí rád.	Do MŠ chodí s úsměvem, je veselý. Vyznačuje se z něj jistota a přiměřené sebevědomí.
Vlastní iniciativa	Zúčastňuje se řízených činností, při volných hrách si hraje sám, nebo pozoruje ostatní děti při hře.	Účastní se řízených i neřízených činností v MŠ.
Postřehy rodičů	Matka doma pozoruje u Pavla zvýšenou unavitelnost od té doby, co nastoupil do MŠ. Pavel rodičům říká, že se mu ve školce líbí, ale nevypráví o dění ve třídě.	Rodiče udávají, že Pavel živě vypráví o kamarádech, projevuje radost z pobytu ve školce, často se směje.
Postřehy pedagogů	Učitelky se shodují na nutnosti Pavla povzbuzovat a zvyšovat jeho sebevědomí.	Zvykl si na denní režim MŠ, zná a respektuje pravidla třídy.

Z tabulky je vidět, že Pavel procházel adaptačním obdobím celkem klidně, bez potíží s odloučením od rodičů. Neplakal, že nechce do školky a od začátku říkal, že se mu ve školce líbí. Učitelky, v době po nástupu chlapce do MŠ shodně uvádí, že se adaptoval velice rychle a bez obtíží. Matka si všimla drobných změn v chování dítěte po návratu z MŠ. Chlapec byl doma více unavený, dokonce znovu začal chodit odpoledne spát. Při porovnání záznamů z doby nástupu do MŠ a záznamů o zhruba půl roku starších, můžeme pozorovat změny, které charakterizují adaptační proces.

3.1.2 Období před nástupem do základní školy

Poslední rok před nástupem do základní školy navštěvoval Pavel mateřskou školu stále rád. Projevoval se jako zvědavý, přiměřeně sebevědomé dítě.

Tabulka č. 2 Školní zralost (leden 2008)

Fyzická zralost	Odpovídá věku dítěte (6,2 let)
Psychická zralost	Je zvědavý, dokáže se na daný úkol soustředit cca 20 min., má rozvinutou slovní zásobu, navštěvuje logopeda pro vadnou výslovnost hlásky Ř. Tužku drží správně, zápěstí je uvolněné. Občas má obtíže v pravolevé orientaci. Zrakové vnímání a sluchová diferenciací odpovídá věku.
Emocionální a sociální zralost	Zúčastňuje se řízených i volných činností v MŠ, zná a dodržuje pravidla třídy, zvládá sebeobsluhu, komunikuje s dospělými i s vrstevníky, je samostatný, má vypěstovány základy společenského chování. Je emočně stálý, sebevědomý, do školy se těší, ale zároveň projevuje obavu z neznámého.

Z tabulky a z výsledků testů, které byly Pavlovy zadány (Jiráskův orientační test školní zralosti, Posuzování školní způsobilosti) nejsou patrné nějaké větší problémy, které by nasvědčovaly tomu, že chlapec bude mít při nástupu do první třídy obtíže.

Rozhovor s Pavlem (krátce po zápisu do ZŠ) odhalil možnou příčinu nejistého přístupu k jeho nástupu do školy. Chlapec má starší sestřenici, která má ke škole negativní vztah. Pavlovi kamarádi se naopak do školy těší a u zápisu to podle Pavlových slov bylo „prima.“ O tomto rozporu učitelky MŠ hovořily s matkou a domluvily se na společném postupu – chlapce pozitivně motivovat. Učitelky v rámci spolupráce se všemi základními školami naplánovaly exkurze pro předškolní děti do prvních tříd, kde se mohl Pavel blíže seznámit s prostředím školy, učitelkami i formou výuky ve škole.

V mateřské škole začal Pavel od března navštěvovat kroužek grafomotoriky. Dále se učitelky zaměřily na procvičování pravolevé orientace. Ještě před nástupem do ZŠ začal Pavel správně vyslovovat hlásku Ř a již nemá žádnou logopedickou vadu. Doma má již připravený penál a na svou novou roli školáka se moc těší.

3.1.3 Vstup do první třídy

Dne 1. 9. 2008 jde Pavel s rodiči poprvé do školy. Hrdě si nese aktovku a stává se žákem třídy 1.B. V době nástupu do školy je mu šest let a deset měsíců. V této době matce chlapce končí rodičovská dovolená a matka nastupuje do zaměstnání, což pro Pavla znamená že musí hned od druhého dne, kdy nastoupil do školy přivykat další změně – vstupuje také do družiny a mění se rytmus celého dne. Z družiny jej rodiče vyzvedávají okolo čtvrté hodiny odpolední, domů se dostávají v půl páté, na řadu přicházejí úkoly, pak večere, pohádka na dobrou noc a jde spát.

První týden byl pro celou rodinu náročný, ale všichni doufali, že se vše postupně usadí. Po dvou týdnech od nástupu do školy se u Pavla projevují potíže, které souvisí s adaptací na školu. Matka udává, že Pavel ráno nechce vstávat a jeho prvotní nadšení pro školu se mění. Ráno jde do školy s nechutí a odpoledne nechce psát úkoly, snaží se vše udělat rychle, aby vyzískal čas navíc pro hru. Postupem času potíže spíše přibývají. Chlapec je skleslý, do školy chodí nerad, ve družině se mu nelíbí a doma tráví dlouhou dobu nad domácími úkoly, je čím dál více nesoustředěný a snadno se unaví. Pavel je nešťastný z případného neúspěchu, což se projevuje pláčem nebo vztekáním. Koncem října se ve škole konaly první třídní schůzky, na nichž matka konzultovala problémy svého syna s učitelkou.

Podle učitelky patří Pavel mezi lehce nadprůměrné žáky. Je tichý, snaživý, občas roztržitý a nepořádný, což učitelka demonstruje na příkladu, kdy si mají děti z desek vyndat určité písmeno. Pavlovi se většinou všechna písmena vysypou na lavici i na zem a on je zbrkle sbírá a nervózně hledá danou hlásku. Dále udává učitelka pomalejší tempo. S matkou se domluvily na pravidelné době psaní úkolů, častých přestávkách, během nichž dítě bude vykonávat nějakou svou zájmovou činnost.

V oblasti socializace se problémy neprojeví. Pavel má ve třídě kamarády, které zná již z mateřské školy, komunikuje s nimi i s učitelkou. Konflikty nevyvolává.

Tabulka č. 3 Adaptační potíže provázející vstup do ZŠ

Adaptační potíže doma	Adaptační potíže ve škole
Nechce ráno vstávat, do školy i do družiny chodí nerad, vzteká se, pláče, je nesoustředěný při domácích úkolech, je často unavený, těžce snáší případný neúspěch (pláč, vztekání).	Pomalý, roztržitý, nepořádný, nevěří si.

Matka i učitelka vidí jako největší příčinu Pavlových problémů velký nápor na jeho psychiku, kdy se v chlapcově životě změnilo více věcí najednou. Musel zvládat adaptaci na školu, na družinu a s tím související změnu celého denního režimu. Domů se vracel pozdě, stihl jen školní povinnosti. Nezbyl mu čas na potřebné odreagování.

Zajímal mě také názor Pavla na situaci, ve které se nachází. Z rozhovoru, který se uskutečnil v listopadu 2008 vyplynulo, že nemá školu rád, protože je „dlouhá.“ Při detailnějším rozebírání problému jsem získala dojem, že tímto slovem popisuje to, že mu školní povinnosti zabírají velkou část dne. Nekončí pro něj v momentě, kdy zazvoní na konci vyučování, ale pokračují ve družině a poté i doma při psaní domácích úkolů. Pociťuje nedostatek času pro relaxaci.

Nástup do školy byl podle mého názoru u Pavla komplikován tím, že si musel hned od začátku zvykat na úplně jiný režim celého dne. Dopoledne na školní vyučování, novou paní učitelku, kolektiv dětí a odpoledne na družinu, paní vychovatelku, děti z dalších tříd. Po návratu domů jej čekaly další povinnosti spojené se školou. Vidím zde riziko, že pokud se Pavlova situace nezmění, mohl by jeho negativní vztah ke škole ovlivnit nejen jeho budoucí školní úspěšnost, ale i vztah ke vzdělání vůbec. Je zajímavé, že tuto skutečnost nezohlednila učitelka ve svém přístupu k Pavlovi, když zjistila, že chodí nerad do školy a projevíly se u něj adaptační potíže.

3.2 Kasuistika č. 2

Jméno: Adam

Věk: 6 let, 10 měsíců

Rodinná anamnéza:

Chlapec pochází z úplné rodiny. Žije s rodiči a babičkou v panelákovém bytě na malém městě. Matka, středoškolačka, pracuje jako prodavačka, vysokoškolsky vzdělaný otec pracuje u policie ČR. Adam nemá sourozence. Otec bývá často pracovně mimo domov, proto má hlavní slovo ve výchově Adamova matka a babička, které jej vychovávají spíše ochranně. Kladný emoční vztah k dítěti vyjadřují rozmazlováním a omlouváním.

Osobní anamnéza:

Adam se narodil v porodnici ve Slaném v předpokládaném termínu porodu. Vážil 3, 5 kg a měřil 49 cm. Porod i vývoj po porodu byl bez komplikací. Do mateřské školy nastoupil v září 2005 ve třech letech. Nyní navštěvuje 1. třídu základní školy.

Zdravotní anamnéza:

Prodělal běžná dětská onemocnění, ve třech a půl letech se léčil s mononukleosou, následující rok po prodělané mononukleose matka uvádí častější onemocnění horních cest dýchacích.

3.2.1 Adaptace na mateřskou školu

Adam nastoupil do mateřské školy ve třech letech, v září 2005. Před nástupem do MŠ se setkával se stejně starými dětmi jen příležitostně na dětském hřišti nebo na pískovišti. První dva týdny zůstávala matka s chlapcem ve třídě cca dvě hodiny, pak společně odcházeli domů. Během těchto „zvykacích chvil“ se chlapec zdržoval v těsné blízkosti matky, na ostatní děti reagoval odmítavě až nepřátelsky. Hrál si sám nebo s matkou, učitelky nekontaktoval.

Od poloviny září začal Adam trávit v MŠ celé dopoledne. Ze záznamů pozorování a Individuálního plánu (viz přílohy č. 1, 4.) je patrné, že ráno přicházel

smutný, schovával se za matku, někdy plakal a každý den se od matky těžce odpoutával. Během dopoledne stál v ústraní, s dětmi si nehrál, často se učitelky ptal, kdy už pro něj přijde maminka. Ostatních dětí se Adam stranil, pokud mu nabídly účast ve hře, odmítal je. Řízených činností se neúčastnil, vše jen z povzdálí pozoroval.

Adaptační proces komplikovala Adamova častá onemocnění. Po týdenní nepřítomnosti v MŠ se opět potíže související s adaptací zhoršily. Ještě z dubnových záznamů je možné vyčíst adaptační potíže.

Tabulka č. 4 Adaptační proces na MŠ

	Říjen 2005	Duben 2006
Sociální integrace	Adam se nezapojuje do řízených ani volných her, s dětmi nekomunikuje, fixuje se na učitelku.	Adam se zúčastňuje řízených činností. Při hře s dětmi chce mít dominantní postavení, občas se chová agresivně k ostatním dětem.
Emocionalita	Je plačtivý, těžce se odpoutává od matky, ráno se mu do školky nechce, trápí se.	Do třídy vstupuje nejistě, občas se těžce loučí s matkou, potřebuje chvíli na „rozkoukání“, pak si jde hrát.
Vlastní iniciativa	Pozoruje dění ve třídě, je pasivní, nezúčastňuje se her.	Zapojuje se do činností ve třídě.
Postřehy rodičů	Do školky chodí s nechutí, o dění v MŠ nevypráví.	O školce doma nemluví, je unavenější, potřebuje odpolední odpočinek.
Postřehy učitelky	Vyhledává učitelku, ptá se, kdy už půjde domů.	Je třeba vést Adama k prosociálnímu chování.

Z tabulky je patrné, že Adamův nástup do MŠ provázely problémy. Ještě po půl roce od nástupu měl Adam potíže v emocionální oblasti, kdy ráno těžce prožívá loučení s matkou. Nově se u Adama objevuje občasné agresivní chování k dětem, kdy si snaží vydobýt vedoucí pozici mezi dětmi. Adaptační proces ještě není v dubnu 2006 zcela ukončen, což může být i častou nepřítomností v MŠ.

Teprve od května se Adam začal do školky těšit. Pravděpodobně k tomu přispělo i to, že již navštěvoval MŠ pravidelněji. V jarních měsících děti trávily více času na školní zahradě, kde se Adam věnoval míčovým hrám. Vynikal ve hraní fotbalu, učil hru

ostatní chlapce a získal tak mezi nimi mnoho kamarádů. Do školky se začal těšit, doma i v MŠ kreslil obrázky fotbalových zápasů, vyměňoval si s kamarády obrázky známých fotbalistů. Od té doby také ubývalo agresivního chování k ostatním dětem.

3.2.2 Období před nástupem do základní školy

Poslední rok před nástupem do základní školy navštěvoval Adam MŠ pravidelně. Učitelky ani rodiče již nezaznamenávali žádné závažnější problémy, které by přetrvávaly z adaptačního období, které trvalo u Adama delší dobu.

Tabulka č. 5 Školní zralost (leden 2008)

Fyzická zralost	Odpovídá věku šestiletého dítěte.
Psychická zralost	Soustředí se na danou činnost cca 20 min. a dokončí ji. Zvládá hrát hru podle instrukcí a dodržuje její pravidla. Je zvědavý, pokládá otázky a vyčká na vysvětlení. Má přiměřenou slovní zásobu, vyslovuje správně všechny hlásky, dokáže převyprávět obsah pohádky. Je pravák, tužku drží správně, kresebný projev odpovídá věku dítěte.
Emocionální a sociální zralost	Dokáže se již odpoutat od rodičů, je přiměřeně sebevědomý, aktivně vyhledává kontakty s vrstevníky, účastní se všech aktivit v MŠ. Do školy se těší.

Podle výsledků testů (Jiráskův orientační test školní zralosti a Posuzování školní způsobilosti) i pozorování dítěte během pobytu v MŠ lze předpokládat, že Adam je zralý pro vstup do školy.

Adam navštěvuje v MŠ kroužek anglického jazyka. S rodiči dojíždí dvakrát týdně na fotbalové tréninky. U zápisu se mu líbilo a už se nemůže dočkat, až půjde do školy.

3.2.3 Vstup do první třídy

Prvního září 2008 konečně nadešel den, na který se Adam tak těšil. Do školy ho doprovázeli oba rodiče i babička, která bude každý den Adama po vyučování vyzvedávat ze školy.

Rodiče vyjadřovali obavy z toho, že se u Adama objeví adaptační potíže, které si pamatovali z doby, když Adam nastoupil do mateřské školy. Z toho důvodu nechtěli, aby Adam navštěvoval v první třídě družinu.

Celé září byl Adam velmi pyšný na to, že je již „školák.“ Ve třídě se sešel s kamarády, které znal z mateřské školy, paní učitelku si oblíbil a do školy chodil rád. Doma ani ve škole si nikdo nepovšiml žádných potíží, které by souvisely s adaptací na školu. Ve škole se projevoval jako zvědavé, bystré dítě, problémy mu nečinilo psaní, čtení ani počítání. Domácí úkoly zvládal také bez problémů.

Přibližně po měsíci mu však škola zevšedněla. Adam se při vyučování bavil s dětmi, byl nepozorný, o přestávkách vyvolával konflikty, které občas vyvrcholily rvačkou. Učitelka Adama několikrát přesadila a na třídní schůzce problém konzultovala s matkou. Společně se snažily přijít na příčinu chlapcovi změny v chování. Matka uvedla, že z obavy, aby chlapce nepřetěžovala, odhlásila Adama ze sportovního kroužku. Na otázku, co nejraději dělá Adam ve volném čase, který dříve vyplňovaly tréninky a fotbalové zápasy, matka odpověděla, že hraje hry na počítači nebo se dívá na pohádky v televizi. Matku Adamovo chování ve škole velmi překvapilo. Doma si rodiče žádné změny nevšimli.

Tabulka č. 6 Adaptační potíže provázející vstup do ZŠ

Adaptační potíže doma	Adaptační potíže ve škole
Rodiče nepozorují žádné. Volný čas tráví Adam u počítače nebo před televizní obrazovkou.	Je nepozorný, vyrušuje při vyučování, vyvolává konflikty mezi dětmi, je agresivní.

Učitelka se s matkou domluvily na častějším zařazování pohybových aktivit doma i ve škole. Dále se pak učitelka rozhodla formou rozhovorů s dětmi i prostřednictvím her rozvíjet prosociální chování dětí ve třídě. Matka navrhla, že bude omezovat čas, který stráví její syn pasivně u televize a bude kontrolovat, jaké hry hraje na počítači. Budou-li tato opatření stačit na to, aby Adam přestal mít ve škole problémy ukáže až čas.

Ačkoli Adam bezprostředně po nástupu do základní školy neměl žádné adaptační potíže, objevily se později určité problémy, které mohou také s adaptací souviset. Změna zaběhnutého stylu života, do kterého patřila i Adamova záliba, kterou měl již od

útlého věku se odrazila v chlapcově chování ve škole. Myslím si, že svou roli na agresivním chování mělo nejen nedostatek sportovního vyžití, ale také násilí, které Adam pozoroval v televizi a které „prožíval“ prostřednictvím počítačových her. Ztotožňování se s hrdiny „stříleček“ pak mělo za následek konflikty s dětmi, které tyto hry neznají a nechtějí si na ně s Adamem hrát.

4. Souhrn adaptačních potíží

U obou dětí, které jsem dlouhodobě pozorovala se vyskytly ve větší či menší míře různé problémy spojené s přechody.

Tabulka č. 7 Souhrn adaptačních obtíží

	Adaptační potíže spojené s nástupem do MŠ	Adaptační potíže spojené s nástupem do ZŠ
Pavel	Samotářství, paralelní hra, nízká sebejistota, zvýšená unavitelnost, nevypráví o dění v MŠ.	Nechuť chodit do školy a věnovat se činnostem se školou souvisejících, roztržitost, nepořádnost, nízké sebevědomí, vztek, pláč, nesoustředěnost, únava.
Adam	Plačtivost, závislost na matce, fixace na učitelku, pasivita, trápení se, nechů chodit do MŠ, nevypráví o dění v MŠ, únava, snaha o dominantním postavení, konfliktnost, agresivita.	Nepozornost, vyrušování, konfliktnost, agresivita.

Přechod z rodiny do mateřské školy probíhal dramatičtěji u Adama, možná i proto, že nebyl zvyklý na jiné děti a do doby nástupu do MŠ byl jen s matkou a babičkou doma, ale ani Pavel, který občas přišel do kolektivu vrstevníků se určitým adaptačním potíží nevyhnul. Problémy však byly menší a krátkodobější než u Adama.

Adaptace na školu proběhla hůře u Pavla, ačkoli by se dalo předpokládat, že když zvládl dobře adaptaci na MŠ, nebude mu činit potíže ani přechod do školy. Naopak Adam přivykl na školu velice rychle, potíže, které mohly souviset s adaptačním procesem se u něj vyskytly až po měsíci od nástupu do školy.

5. Program pro usnadnění přechodů v konkrétní MŠ

Přechody jsou v životě dítěte velmi náročným obdobím, během něhož se musí vyrovnávat s množstvím nových skutečností, seznamovat se s jiným prostředím, lidmi, dochází také ke změně zažitého denního režimu. Jak vyplývá z uvedených kasuistik, přechody doprovází různé potíže. V mateřské škole v níž pracuji se snažíme problémům spojených s adaptací předcházet a mírnit jejich projevy.

5.1 Charakteristika mateřské školy a jejího programu

Mateřská škola „U divadla“ je jedna z pěti mateřských škol, které jsou na území města Slaný (okr. Kladno). Tato čtyřtřídní MŠ pracuje od roku 1996 podle alternativního výchovného programu „Začít spolu“ (ZaS). Tento osobnostně orientovaný výchovný program se zaměřuje na individualitu jedince, na rozvíjení individuálních schopností dětí a klade velký důraz na spolupráci s rodinou. Samotná práce s dětmi ve třídách se trochu liší od ostatní práce v běžné mateřské škole. Největším rozdílem je práce v malých skupinách, tzv. centrech aktivity, kde si samy děti vybírají co chtějí dělat z toho, co jim učitelka nabídne. Děti se tak přirozeně učí větší samostatnosti a zodpovědnosti za své rozhodnutí. Veškeré činnosti probíhají v klidu a pohodě, bez stresů, zákazů a příkazů. Děti si tak brzy osvojí tento způsob práce, jsou vstřícné a spokojené. Program ZaS poskytuje mnoho možností, jak usnadnit dětem vstup do mateřské i do základní školy.

5.2 Přechod z rodiny do mateřské školy

Dítě, které vstupuje do mateřské školy, by mělo být na tuto změnu ve svém životě do určité míry zralé a připravené. Podle mých dosavadních zkušeností je však důležitější to, zda se dítě dokáže alespoň na krátkou chvíli odpoutat od rodičů a aktivně vyhledává podněty ve skupině ostatních dětí, než to, jaké schopnosti si do mateřské školy přináší. Podle toho bych spíše hovořila o připravenosti na mateřskou školu.

Pro úspěšnou adaptaci dítěte je potřeba dítě na tento přechod připravovat. MŠ „U divadla“ má svůj adaptační program, který počítá s pozvolným zvykáním dítěte na prostředí mateřské školy a pomůže mu lépe zvládnout tento přechod.

5.2.1 Akce MŠ usnadňující adaptaci

1. Baby klub (celoročně)

MŠ „U divadla“ provozuje již od r. 1998 ve své klubovně s tělocvičnou Baby klub, který mohou navštěvovat maminky na mateřské dovolené, jejichž děti ještě nechodí do školky. Klub je otevřen každou středu od 9:00 do 12:00 hodin a děti si tu společně hrají, nenásilnou formou se seznamují s prostředím a mohou se tu zúčastnit zajímavých akcí, které organizuje učitelka ve spolupráci s rodiči. Děti si tu prožijí volnou hru ve vrstevnické skupině i řízenou činnost přizpůsobenou věku dětí, pod vedením odborně vzdělané pedagožky.

Ilustrační foto: Baby klub

2. Přednášky odborníků (v průběhu školního roku 1x měsíčně)

Ředitelka pravidelně zve do prostor MŠ odborníky z řad dětských lékařů, psychologů, učitelů a dalších, kteří přichází besedovat s rodiči dětí na různá témata. Nejožehavějšími tématy bývá právě nástup do mateřské a základní školy. Na besedy přichází rodiče jejichž děti navštěvují nebo brzy začnou navštěvovat mateřskou školu i široká veřejnost.

3. Zápis do MŠ (duben)

V období kolem zápisu k nám chodí rodiče s budoucími žáčky na návštěvu do tříd. Nemáme určený den „Otevřených dveří“, MŠ „U divadla“ je otevřená rodičům a jejich dětem stále, mají tak kdykoli možnost se přijít podívat do tříd či na zahradu. U

zápisu děti dostanou dárečky, které jim vyrobily děti ze školky, rodiče obdrží brožuru s podrobnými informacemi o MŠ.

4. Informativní schůzka pro rodiče nově přijatých dětí (květen)

Na této schůzce se rodiče seznámí s budoucími učitelkami dětí, dozvědí se podrobné informace o chodu školky, co jejich dítě bude do MŠ potřebovat a hlavně jak mohou přispět k dobré adaptaci jejich dítěte. Učitelky především apelují na rodiče, aby přechod do mateřské školy vnímaly jako pozvolný proces, který se nemá uspěchat. Rodiče jsou zváni se svými dětmi do tříd i na zahradu, kde se děti mohou pomalu „rozkoukávat,“ zvykat si na nové prostředí, hračky, pravidla a život ve skupině dětí.

5. Prázdninová zahradní slavnost (červenec)

Tato akce využívá toho, že během prázdnin navštěvuje MŠ méně dětí. Při zahradní slavnosti se setkávají budoucí „školáčky“ s dětmi, které již chodí do MŠ delší dobu. Pro všechny děti je připraven pestrý program, který zahrnuje netradiční sportovní aktivity a zábavné úkoly, při kterých děti zažijí spoustu legrace.

6. Společné hraní s rodiči (září)

Během měsíce září jsou zváni rodiče do tříd. Rodiče tak mají možnost pozorovat své dítě při hře s ostatními dětmi i při činnostech řízených učitelkou. I v této praxi platí pravidlo individuálního přístupu. Některému dítěti trvá odpoutání od matky delší dobu, jinému stačí kratší čas i na získání důvěry k učitelce. Jsou-li rodiče při tomto procesu, mohou se lépe rozhodnout, jak svému dítěti přechod co nejvíce usnadnit.

7. Individuální pohovory s rodiči (od října do dubna)

Během měsíce října začíná neformální akce, kterou rodiče znají pod názvem „Povídání u kavičky.“ Každý rodič, který má zájem o co nejúžší spolupráci při výchově svého dítěte má možnost domluvit si s učitelkou termín, kdy si mohou nikým a ničím nerušení popovídat o dítěti a domluvit se na společné výchovné strategii. Učitelka má tak možnost lépe poznat rodinné prostředí dítěte a navázat partnerský vztah s jeho rodiči. Rodič může spolupracovat na tvorbě individuálního plánu pro své dítě a získá informace o tom, jak se jeho syn či dcera adaptoval na MŠ, či jak se projevuje ve skupině svých vrstevníků, učitelce se zase dostane zpětné vazby, jak rodiče a dítě vnímají její výchovně-vzdělávací působení.

8. Úzká spolupráce s rodinou dětí během celého školního roku

Díky partnerskému a otevřenému přístupu k rodinám dětí, se mohou děti cítit méně „odtržené“ z rodinného prostředí. Příbuzní dětí se spolupodílí na tvorbě obsahu vzdělávání a naplňování vzdělávacích záměrů například pořádáním exkurzí do jejich zaměstnání, kdy mají děti možnost se seznámit prostřednictvím prožitkového učení se zajímavým povoláním, jindy zas pozveme do třídy maminku s miminkem atp. Tím se děti nejen naučí něco nového, ale zároveň dojde ke sblížení rodiny dítěte a mateřské školy.

Tradicí na kterou se těší všichni aktéři se stala zábavná odpoledne věnovaná jednotlivým členům rodiny. Den otců, Sourozenecký mejdan, Odpoledne babiček a dědečků a Den matek patří již neodmyslitelně ke každoročním sblížovacím aktivitám v naší MŠ.

5.3 Přejchod z mateřské na základní školu

Jak již bylo uvedeno v teoretické části této práce, patří vstup do školy k nejdůležitějším a zároveň nejnáročnějším momentům v životě dítěte. Pro nástup do první třídy by mělo být dítě dostatečně zralé a připravené. Školní zralostí rozumíme kompetence, které jsou závislé na zrání CNS. Školní připravenost zahrnuje kompetence, na jejichž rozvoji se podílí učení. Ale i dítě, které je na školu dostatečně zralé i připravené prochází adaptačním procesem, který s sebou přináší mnoho změn se kterými se musí dítě vyrovnat. V MŠ „U divadla“ se snažíme prostřednictvím spolupráce s primárními pedagogy zmírňovat potíže s přechodem na základní školu především tím, že děti dostávají v předškolním roce dostatek možností poznat prostředí školy, seznámit se s učiteli i formou výuky v první třídě. Prvního září pak děti nejdou s obavami do neznámého prostředí, dokáží se orientovat v budově školy, vědí, že na chodbách budou potkávat i starší děti a nepřekvapí je ani třída plná lavic nebo zvonění na začátku a konci vyučovací hodiny.

5.3.1 Adaptační program pro předškolní děti

1. „Sraz abiturientů“ (září)

Koncem září pořádá předškolní třída tzv. „Sraz abiturientů,“ neboli setkání dětí, které navštěvovaly naši MŠ, ale již nastoupily do první třídy s dětmi, které čeká nástup do ZŠ teprve za rok. Při této příležitosti předávají v prostorách MŠ školáci mladším dětem zkušenosti, ukazují aktovky, penály a žákovské knížky.

2. „Ten dělá to a ten za tohle...“ (říjen)

První kontakt se školou mají většinou děti v MŠ „U divadla“ již na podzim, rok před nástupem do první třídy a to tehdy, když máme ve třídním vzdělávacím programu téma „Profese.“ Děti se jdou podívat do školy, aby lépe poznaly, co obnáší učitelské povolání. Při této příležitosti se mohou učitelky na cokoli zeptat a prohlédnout si třídu i budovu školy.

3. Využívání školní tělocvičny (od listopadu)

Jednou za dva týdny si chodí děti z MŠ zacvičit do tělocvičny základní školy. Kromě toho, že mohou využít velkou plochu a různé cvičební nářadí k tělovýchovným aktivitám, také děti poznají další část budovy školy a učí se v ní orientovat.

4. Vánoční koncert pro děti z MŠ (prosinec)

V předvánočním období zve základní škola děti z MŠ na pásmo koled, které zpívají a hrají děti z prvního stupně ZŠ. Děti z mateřské školy jim za to darují vlastnoručně vyrobená přání. Vládne zde příjemná atmosféra a děti ze školky se vždy těší, až budou moci znovu navštívit své starší kamarády ve škole.

5. Besedy pro rodiče předškolních dětí (leden)

Primární i předškolní pedagogové se před zápisem do ZŠ účastní besedy s psychologkou na téma vstupu do první třídy. Psycholožka přiblíží rodičům, jak vypadá dítě zralé pro vstup do školy, učitelky první třídy předají rodičům zkušenosti, s jakými problémy se děti ve škole nejčastěji potýkají a jak mohou rodiče své děti během adaptace podpořit.

6. Hraní na školáky (únor)

V období kolem zápisu do školy opět navštívíme první třídu, tentokrát však jako „Skoroškoláci.“ Současní žáci první třídy uvolní svým mladším kamarádům místo v lavici a paní učitelka „učí“ a také „zkouší“ děti z MŠ.

7. Společné sportovní odpoledne (červen)

V prostorách velkého školního hřiště se každoročně koná odpoledne plné zábavných úkolů, soutěží a sportu, kterého se účastní děti od šesti do deseti let. Setkají se zde budoucí školáci s žáky z prvního stupně ZŠ. Upevňují se zde kladné vztahy mezi dětmi a děti z MŠ mohou poznat další prostory a činnosti, které jim škola v příštím školním roce nabídne.

Závěr

Šťastné dítě, které se těší do školky i do školy je snem všech rodičů i pedagogů. Každé dítě je však jinak citlivé a každé se vyrovnává se zátěží, kterou s sebou přechody nesou svým způsobem.

Smyslem práce bylo zachytit problematické momenty při nástupu dítěte do mateřské a do základní školy. Ukázalo se, že děti mají při přechodech rozličné potíže se kterými se musí potýkat. Nedá se říci, jak dlouhé bude pro které dítě adaptační období, ani jak během tohoto období bude dítě reagovat na nové podněty. Je však v moci nás dospělých dětem přechody usnadnit.

To, jak bude adaptační proces probíhat mohou do určité míry ovlivnit rodiče dítěte i pedagogové. Hodně se hovoří o školní zralosti a připravenosti, ale podle mého názoru je stejně důležité i to, jak je „zralý“ a „připravený“ pedagog, který by měl volit individuální přístup ke každému dítěti, všimnout si konkrétních projevů adaptačních potíží a být mu průvodcem a oporou při překonávání problémů, které doprovází adaptační proces.

Seznam použité a citované literatury

1. ČÁP, J., MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. Praha, Portál 2001, ISBN 80-7178-463-X
2. HEIDBRINK, H.: *Psychologie morálního vývoje*. Praha, Portál 1997, ISBN 80-7178-154-1
3. HELUS, Z.: *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha, Portál 2004, ISBN 80-7178-888-0
4. KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B.: *Předškolní a primární pedagogika*. Praha, Portál 2001, ISBN 80-7178-585-7
5. KUTÁLKOVÁ, D.: *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Praha, Grada 2005, ISBN 80-247-1040-4
6. MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I.: *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha, Portál 2003, ISBN 80-7178-799-X
7. NIESEL, R., GRIEBEL, W.: *Poprvé v mateřské škole*. Praha, Portál 2005, ISBN 80-7178-989-5
8. SOMR, M.: *Úvod do metodologie a metod výzkumu*. České Budějovice 2006, ISBN 80-239-8227-3
9. SVOBODOVÁ, E.: *Obsah a formy předškolního vzdělávání*. České Budějovice 2007, ISBN 978-80-7040-940-4
10. VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie*. Praha, Portál 2000, ISBN 80-7178-308-0
11. ZELINKOVÁ, O.: *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací plán*. Praha, Portál 2001, ISBN 80-7178-544-X
12. MŠMT: *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha*. Praha, Ústav pro informace ve vzdělávání – Tauris, 2001
13. MŠMT: *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha, VÚP 2004
14. MŠMT: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha, VÚP 2007

Přílohy

Seznam příloh:

- č. 1 Záznamy o pozorování dítěte
- č. 2 Individuální plán - Pavel
- č. 3 Obrázek postavy – Pavel
- č. 4 Individuální plán – Adam
- č. 5 Obrázek postavy – Adam
- č. 6 Osnova strukturovaného rozhovoru (pro matku dítěte v MŠ)
- č. 7 Osnova strukturovaného rozhovoru (pro učitelku MŠ)
- č. 8 Dotazník chování předškolních dětí
- č. 9 Jiráskův orientační test školní zralosti
- č. 10 Posuzování školní způsobilosti
- č. 11 Osnova rozhovoru s učitelkou ZŠ a vychovatelkou ŠD
- č. 12 Osnova rozhovoru s rodičem dítěte v první třídě

Příloha č. 1 - záznamy o pozorování dítěte

ZÁZNAMY O POZOROVÁNÍ DÍTĚTE

(OREGON ASSESMENT FOR 3 – 5 YEAR OLDS IN DEVELOPMENTALLY APPROPRIATE CLASSROOMS, VERSION AUGUST 1993)

C. S. SAIFER 1993

Vysvětlivky k hodnocení:

- 1) zřídka nebo vůbec ne
- 2) příležitostně, s velkou pomocí
- 3) někdy ano, někdy ne
- 4) často nebo s malou pomocí
- 5) téměř vždy samostatně

Jméno dítěte:

Datum narození:

Za pedagog. tým:

HRA

Poznámky, datum:

1. Během volného výběru her se zapojuje do sociálně- dramatických her (hraní rolí).

1 2 3 4 5

2. Aktivně se zúčastňuje v mnoha druzích her (kostky, sociodramatické, manipulační, stolní společenské hry).

1 2 3 4 5

3. Samo si vybírá činnosti, je schopno vlastního rozhodování, je-li motivováno učitelem.

1 2 3 4 5

SEBEOBSLUHA

4. Stará se o osobní hygienu (základní potřeby),
Myje si ruce, samostatně se obléká.

1 2 3 4 5

5. Chce si samo poradit a je na to pyšné.

1 2 3 4 5

SEBEPŘIJETÍ, SEBEDŮVĚRA, PŘEDSTAVY O SOBĚ

6. Důvěřuje dospělým, kteří dítě podporují.

1 2 3 4 5

3

7. Žádá zdvořile o pomoc, až když to skutečně potřebuje.

1 2 3 4 5

8. Přijímá zodpovědnost za vlastní činy.

1 2 3 4 5

9. Snadno se přizpůsobuje přechodům.

1 2 3 4 5

10. Uznává autoritu dospělého, respektuje pravidla ve třídě,
ale umí prosadit své názory a osobnost.

1 2 3 4 5

SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI

11. Účinně vyjednává s ostatními.

1 2 3 4 5

12. Navazuje a udržuje přátelství.

1 2 3 4 5

13. Projevuje pozitivní vztah k dospělým.

1 2 3 4 5

14. Je nezávislý na dospělých.

1 2 3 4 5

15. Akceptuje lidi, kteří se od něj liší (pohlaví, barva pleti,
handicap).

1 2 3 4 5

JAZYK, KOMUNIKACE

16. Naslouchá a přispívá do skupinových diskusí.

1 2 3 4 5

17. Vyprávuje jednoduše a logicky o svých zkušenostech.

1 2 3 4 5

18. Má rád rozpočítadla, říkadla, zpěv.

1 2 3 4 5

19. Komunikuje tak, že bývá pochopeno ostatními.

1 2 3 4 5

MOTORIKA

20. Aktivně a rád se zúčastňuje činností rozvíjejících jemnou motoriku (kreslení, malování, skládání papíru, stříhání aj.)

1 2 3 4 5

21. Rád běhá, skáče, cvičí, jezdí na koloběžce, tříkolce, kole, bez častého padání a ztráty rovnováhy.

1 2 3 4 5

22. Zkouší vlastní šikovnost v hrubé i jemné motorice.

1 2 3 4 5

5

PŘEDPOKLADY DÍTĚTE

Zúčastňuje se rád tvořivých aktivit?
Popište jak:

23. Umění (estetická výchova)

1 2 3 4 5

24. Dramatická hra

1 2 3 4 5

25. Motorika

1 2 3 4 5

26. Projevuje zvědavost

1 2 3 4 5

27. Dbá při hře na bezpečnost svou i ostatních dětí

1 2 3 4 5

ŘEŠENÍ PROBLÉMU

28. Vytvrává u obtížných úkolů navzdory neúspěchům
(puzzle, lego, hádanky).

1 2 3 4 5

29. Samo si vybírá činnosti a dokáže v nich vydržet 10 minut
i více.

1 2 3 4 5

6

30. Prokazuje vynalézavost při problémech a překážkách.
Dokáže vymyslet více řešení (co jiného ještě můžeš udělat?).

1 2 3 4 5

POZNÁVÁNÍ V OBLASTI MATEMATIKY

31. Třídění podle barev, velikosti, druhu, tvaru aj.

1 2 3 4 5

32. Kvantifikace (hodně, málo, počítání od – do).

1 2 3 4 5

POZNÁVÁNÍ V OBLASTI JAZYKA

33. Naslouchá celému příběhu během vyprávění.

1 2 3 4 5

34. Projevuje zájem o tištěné slovo.

1 2 3 4 5

35. Píše, kreslí, používá symbolů a znaků (napíše své jméno nebo iniciály na výkres), na obrázcích jsou rozpoznatelní lidé či předměty.

1 2 3 4 5

Jiný komentář :

Příloha č.2 - individuální plán - Pavel

INDIVIDUÁLNÍ PLÁN PRO DÍTĚ

Jméno: PAVEL

Zájmy a silné stránky dítěte:

(Informace od rodičů též zahrnujte do hodnocení dítěte, jsou platné, i když mohou být odlišné od našich postřehů.)

NASTOUPIL DO MŠ 1.9.2005

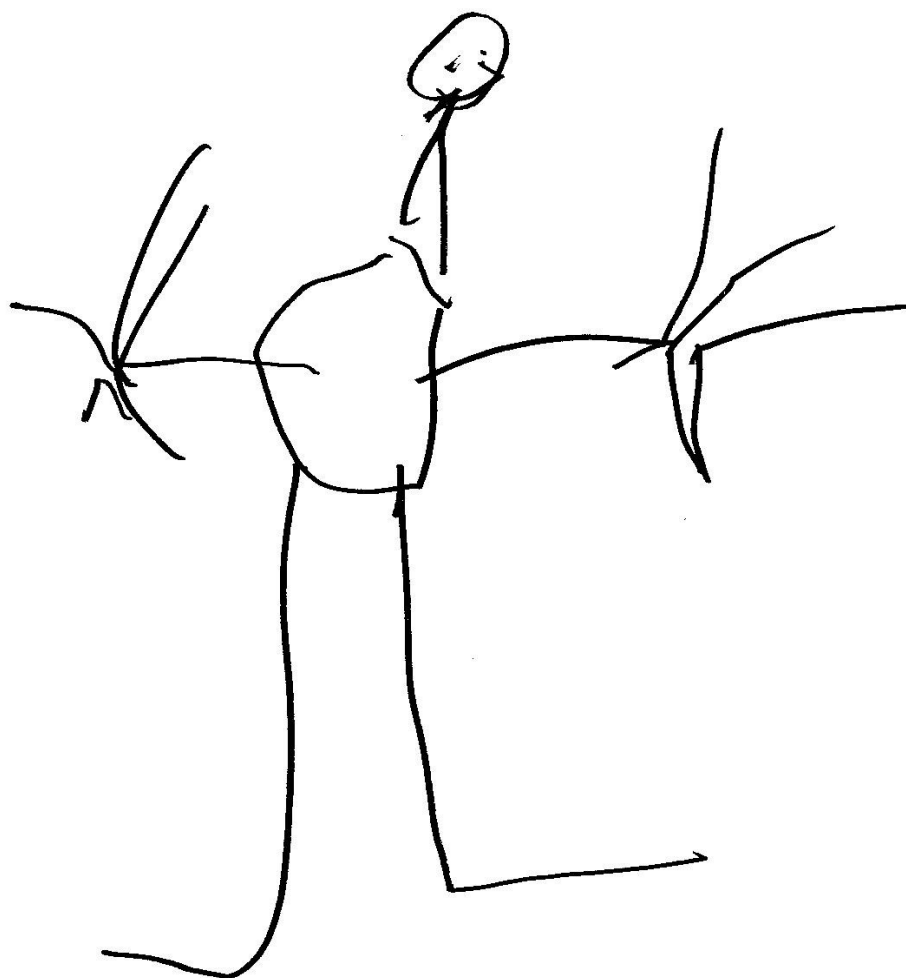
21.11.05

TRŽDA 6. U VODNÍKA 12.

Hra: PABELEK HRAJE SI SAM, POZORUJE OSTATNÍ	Sebeobsluha: ZKLADÁ JEN S POMOCÍ DOSTAČEHO	Sebepřijetí: NEVĚŘÍ SI, JE POD- POROVAT SEBEDŮVĚ- RU	Sociální dovednosti: SAMOTAŘSKÝ NEKONFLIKTNÍ
Obl. jazyka: VADNÁ VÝSL. L, R, R'	Motorika: ODPOVÍDÁ VEKU DÍTĚTE	Předpoklady: ZVÍDAVÝ, RÁD PROHLÍ- DÍ OBR. KNIHY-ENCYK- LOPEDIÉ	Řešení problémů: POT PROBLEMU VYHLEDÁ DOSTAČEHO, POŽÁDÁ HO O POMOC
Obl. matemat: POČÍTÁ 1-5	Obl. umění, zejm. HV a VV: RÁD ZPÍVÁ, KRESLÍ PASTELKAMI	Styl učení: aktivní-pasivní tichý-hlasitý závislý-nezávislý	pomalý-rychlý sluchový-ano/ne zrakový-ano/ne dotykový-ano/ne

CÍLE: (včetně zdraví, bezpečnosti stravování, je-li nutno)	TRŽDÍ STRATEGIE: (spolupráce všech dospělých na probl.:	DOPORUČENÍ RODIČŮM:
POMOCI PAVLOVI ZACLENIT DO KOLEKTIVU - ZATIM SI HRAJE SAM, OSTATNÍ JEN POZORUJE. MATKA UVÁDÍ, ŽE DOHA O DENÍ V MŠ NEMPRÁVÍ, JE VÍCE UNAVEN (ZACEL ZNOVU ODPOČ. SPAT)	POSLÍDIT SEBEDŮVĚ- RU	ZVÝŠOVAT SEBEJISTOTU, POVZBUZENÍM, POCHVALOU POVZBUZOVAT PŘÁTELSKÉ VZTAHY, PODPOROVAT POBYT MEZI DĚTMI

Příloha č. 3 – obrázek postavy – Pavel (3,11)

Příloha č.4 – individuální plán - Adam

INDIVIDUELNÍ PLÁN PRO DÍTĚ

Jméno: ADAM

Zájmy a silné stránky dítěte:

(Informace od rodičů též zahrnujte do hodnocení dítěte, jsou platné, i když mohou být odlišné od našich postřehů.)

NASTOUPIL DO MŠ 19. 2005

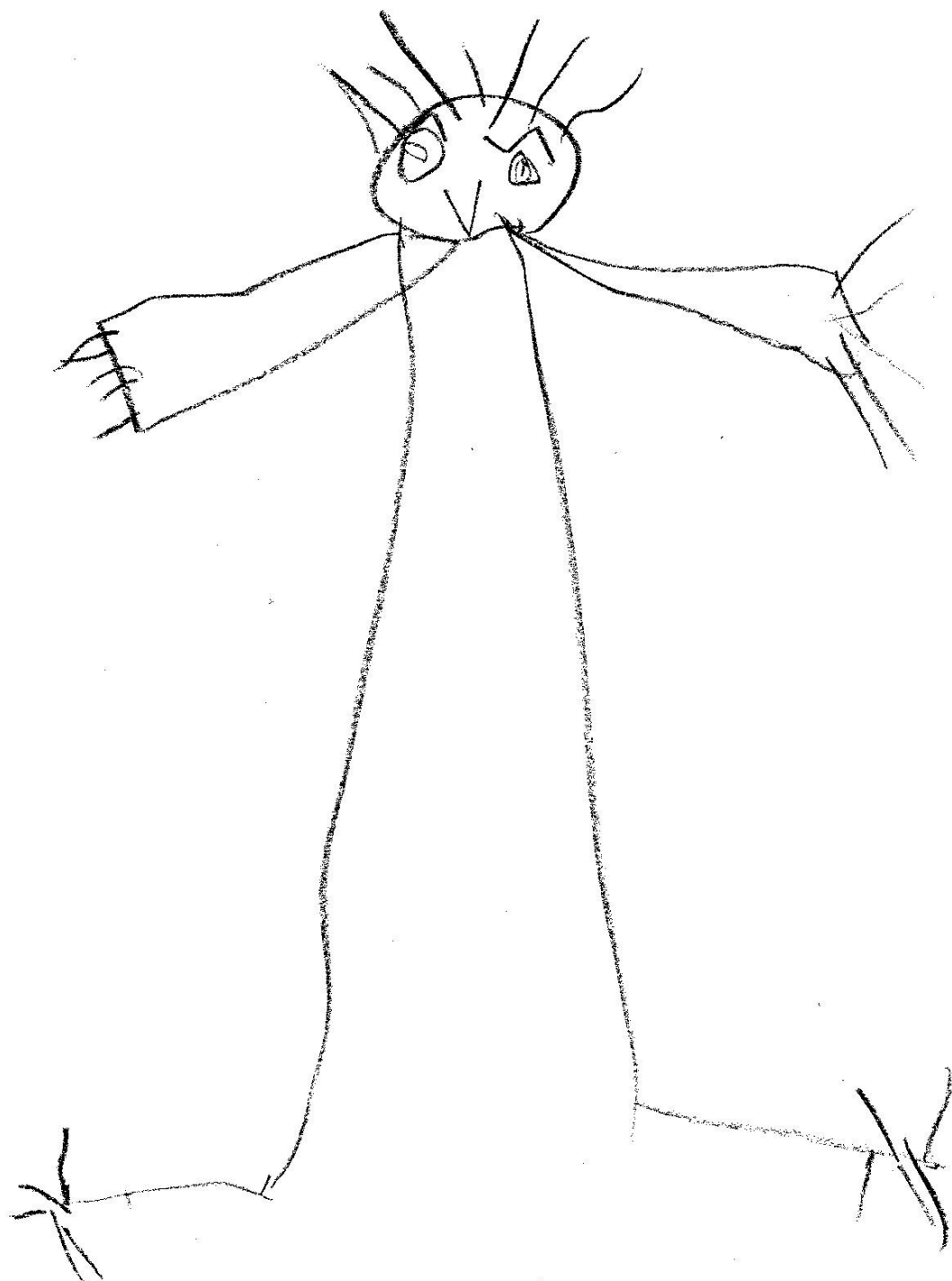
RIVEN 05

TRÍDA: "VODNÍČKA"

Hra: NEHRAJE SI S DĚTMI JEN SMATKOU S VELKOU POKUD JE PŘÍTOMNÁ	Sebeobsluha: ZVLADÁ JEN POMOCI	Sebeřízení: NEDŮVĚŘÍ DĚTEM, TĚŽKÉ SE PRIZADÁ	Sociální dovednosti: NEÚČASTNÍ SE HER, STRÁNÍ SE DĚTI, JE PLACIVÝ
Obl.jazyka: ODPOVÍDA	Motorika: VEŽU	Předpoklady: ZATÍM SE NEPROJEVUJE	Řešení problémů: PLAC
Obl.matemat:	Obl.umění, zejm.HV a VV: RÁD POSLOUČNÁ PÍSMICKY	Styl učení: aktivní-pasivní tichý-hlasitý závislý-nezávislý	pomalý-rychlý sluchový-ano/ne zrakový-ano/ne dotykový-ano/ne

CÍLE: (včetně zdraví, bezpečnosti stravování, je-li nutno)	TRÍDNÍ STRATEGIE: (spolupráce všech dospělých na probl.:	DOPORUČENÍ RODIČŮM:
PODPOROVAT ADAPTACI	POMOCI ADAMŮVI PŘEPROBÍT SE REŽIMU MŠ	ZKRACOVAT DĚNNÍ LOUČENÍ ZKUSIT POBYT V MŠ NA KRATŠÍ DOBU BEZ PŘÍTOMNOSTI MATEK, POSTUPNĚ PRODLUŽOVAT POBYT V MŠ

Příloha č.5 – obrázek postavy Adam (3,6)

Příloha č. 6 – osnova rozhovoru s matkou dítěte v MŠ

Osnova strukturovaného rozhovoru s matkou dítěte

Duben 2006 (půl roku po nástupu do MŠ)

1. Bylo dítě před nástupem do MŠ v kontaktu se svými vrstevníky?
(např. dětské hřiště, mateřské centrum, dětské koutky atp.)
2. Bylo dítě než nastoupilo do MŠ někdy na krátký čas bez rodičů (např. u prarodičů, tety apod.)
3. Jak se, podle vás, dítěti líbí v mateřské škole?
4. Vstává ráno bez potíží a chce se mu jít do MŠ?
5. Dělá mu potíže ranní loučení s rodiči?
6. Má v MŠ kamarády?
7. Jaký má vztah k paní učitelce?
8. Změnilo se po nástupu do předškolního zařízení chování dítěte doma?
(např. je unavenější, méně jí, je smutné, tiché, plačtivé, stěžuje si na bolesti břicha...)
9. Vypráví o dění v MŠ?
10. Co bylo pro vás a vaše dítě nejtěžší v prvních dnech pro vstupu do MŠ?

Příloha č. 7 – osnova rozhovoru s učitelkou MŠ

Osnova strukturovaného rozhovoru s učitelkou v MŠ
(duben 2006 – půl roku po nástupu dítěte do MŠ)

Adaptace na MŠ

1. Pozorovala jste u dítěte nějaké potíže při přechodu z rodiny do MŠ?
2. Jak probíhalo loučení dítěte s rodiči?
3. Projevovaly se u dítěte problémy v oblasti emocionality?
(plačtivost, nesmělost, ustrašenost...)
4. Zapojovalo se dítě od začátku do všech činností v MŠ?
5. Projevovaly se u dítěte problémy v oblasti emocionality?
(plačtivost, nesmělost, ustrašenost...)
6. Jak se dítě projevuje v kolektivu ostatních dětí?
7. Jaký vztah má k pedagogickým i provozním pracovníkům školy?

Spolupráce s rodinou dítěte

8. Využily rodiče dítěte možnosti pobýt ve třídě spolu s dítětem v rámci tzv. „zvykacích chviliek“?
9. Řeší s vámi rodiče dítěte případné problémy?
10. Zúčastňují se rodiče akcí, které MŠ pořádá pro děti i s rodiči?

Příloha č. 8 - dotazník chování předškolních dětí

1 VROVENÁ AKTIVITA Přiliš aktivní, i tehdy, když má sedět u jídla nebo v jiných podobných situacích trvajících déle než pět minut, je stále v pohybu.	☒ 2	6 MALE SEBEDVLADANI Často je obtížné ho (ji) zvládat a usměrňovat. Problémy, jako vzdorovitost, neposlušnost, vyrušování při skupinových činnostech se vyskytují téměř každý den.	☒ 2	
Velmi vysoká aktivita, není schopen vydržet sedět, když je to nutné.	☒ 1	Občasná vzdorovitost, neposlušnost a vyrušování při společných činnostech, případně těžkosti při jeho (jejím) ovládání.	☒ 1	
Bez výraznější aktivity, obvykle vydrží sedět, když je to nutné.	☒ 0	Lehké usměrňování a ovládání.	☒ 0	☐
Nedostatečná aktivita, sklon k letargii.	☐ 0	7 VYZÁDOVÁNÍ SI POZORNOST Pouze výjimečně si vyžaduje zvýšenou pozornost.	☒ 0	
2 OBLÍBENOST DĚTI (sociabilita) Zdá se, že je ostatními dětmi oblíben (a).	☒ 0	Občas vyžaduje značnou pozornost, ale umí pracovat a hrát si nezávisle na ní.	☒ 1	
Některé děti ho (ji) nemají rádi.	☒ 1	Často si vyžaduje pozornost (tj. vyžaduje pomoc, radu, stále chodí za učiteli).	☒ 2	☐
Většina dětí ho (ji) nemají rádi.	☒ 2	Pokud dítě ještě neumí mluvit nebo mluví jiným jazykem otázky 8 a 9 vynechte.		
3 POMOCOVÁNÍ Nikdy neb zřídka se pomocí během dne (méně než jednou za týden).	☒ 0	8 NEJASNÁ ŘEČ Koktavost, zadrhávání, špatná výslovnost.	☒ 2	
Pomocí se během dne jednou až dvakrát za týden.	☒ 1	Někdy nejasná řeč.	☒ 1	
Pomocí se během dne třikrát nebo vícekrát za týden.	☒ 2	Jasná srozumitelná řeč.	☒ 0	☐
4 POKAKÁNÍ Úplně ovládá své fyziologické potřeby, nikdy se nepokaká.	☒ 0	9 NEOCHOTA MLUVIT a) Učiteli b) Děti Klidně hovoří s	☒ 0	☒ 0
Občas se pokaká, ne však častěji, než jednou týdně.	☒ 1	Jistá neochota hovořit s	☒ 1	☒ 1
Pokaká se i třikrát týdně.	☒ 2	Nechce nebo velmi neochotně hovoří s	☒ 2	☒ 2
5 KONCENTRACE Těžko se při stolní hře koncentruje déle než několik minut.	☒ 2	10 ENOCHABILITA A MALE SEBEDVLADANI Nemívá záchvaty zuřivosti.	☒ 0	
Občas se těžko koncentruje, je pro něj někdy těžké soustředit se na stolní hru.	☒ 1	Občas má záchvaty zuřivosti (trvají několik minut).	☒ 1	
Dobře koncentruje svoji pozornost, vydrží hrát stolní hru deset a více minut.	☒ 0	Má časté záchvaty zuřivosti, kdy křičí, kope nebo zcela ztrácí sebekontrolu.	☒ 2	☐
				Součet na stránku

		Součet			Součet
11	ODTAHOVÁNÍ SE OD DĚTÍ Často si hraje s ostatními dětmi, je velmi sociabilní.	☒			
	Občas neochotný hrát si s jinými dětmi, ale dokáže se zapojit.	☒			
	Jen výjimečně nebo nikdy si nehraje s jinými dětmi, má tendenci je ignorovat.	☒	☐		
12	EMOCIONÁLNÍ PROBLÉM Velmi často řuká, stěžuje si a nařiká.	☒			
	Občas řuká, stěžuje si a nařiká, ale ne denně.	☒			
	Jen zřídka nebo téměř nikdy nenařiká, neřuká a nestěžuje si.	☒	☐		
13	PŘECITLIVĚLOST Značně precitlivělý(á), lehko se nechá vyvést z rovnováhy (když např. spadne, do něčeho narazí, změní prostředí nebo si zašpiní ruku).	☒			
	Někdy je značně vyveden(a) z rovnováhy kvůli maličkostem.	☒			
	Není precitlivělý(á) těžko se vyvede z rovnováhy.	☐	☐		
14	Jen výjimečně se pere, kope nebo bije ostatní děti.	☒			
	Občas se pere, kope nebo bije ostatní děti.	☒			
	Často (nejméně jednou za den) se pere, kope nebo bije ostatní děti, aniž byl vyprovokován.	☒	☐		
15	TOULÁNÍ SE Hodně času stráví tím, že hledí do prázdná nebo bezcílně bloumá.	☒			
	Občas hledí do prázdná nebo bezcílně bloumá.	☒			
	Často se něčím zabaví, jen výjimečně hledí do prázdná nebo bezcílně bloumá.	☐	☐		
16	Často vyrušuje děti ve hře nebo v práci (kazí hru, rozkazuje ostatním).	☒			
	Občas vyrušuje děti ve hře nebo v práci.	☒			
	Velmi zřídka ve hře, malování nebo jiném zaměstnání.	☐	☐		
17	TRÁPÍ SE JE NEŠTASTNÝ SMUTNÝ Jen zřídka pláče nebo vypadá nešťastně (když má hlad, hněvá se nebo je nemocný).	☐			
	Někdy se trápí delší dobu.	☒			
	Často se trápí většinu dnů nebo dlouhá období.	☒	☐		
18	TRÁPÍ OSTATNÍ Často se posmívá nebo provokuje ostatní děti.	☒			
	Občas se posmívá nebo provokuje ostatní děti.	☒			
	Zřídka se posmívá nebo provokuje ostatní děti.	☐	☐		
19	ODSTUP OD UČITELŮ Citově má velký odstup od učitelů.	☒			
	Citově má velký odstup od učitelů, ale reaguje pozitivně na jednoho dospělého.	☒			
	Citově reaguje na všechny učitele.	☒	☐		
20	DESTRUKTIVITA Jen výjimečně ničí hračky nebo zařízení.	☒			
	Průležitostná destruktivita (např. házení, třeskání a bouchání do věcí).	☒			
	Častá úmyslná destruktivita.	☒	☐		
21	ÚZLOST, USTRAŠENOST Značná ustrašenost, projevuje výrazné reakce strachu.	☒			
	Mírná ustrašenost, jeden nebo dva příznaky strachu.	☒			
	Jen výjimečně se bojí a to velmi mírně.	☐	☐		
22	ZVYKY A NÁVYKY Prosím zhodnotte výskyt každého z uvedených návyků:				
	0 nikdy				
	1 občasné krátkodobý výskyt				
	2 vyskytuje se často				
	Kolébání se na místě		☐		
	Cumláni si prsty		☐		
	Pití z láhve		☐		
	Masturbace		☐		
	Cumláni si vlasů		☐		
	Bouchání hlavou		☐		
	Jiné		☐		

Příloha č. 9 - Jiráskův orientační test školní zralosti

T-33

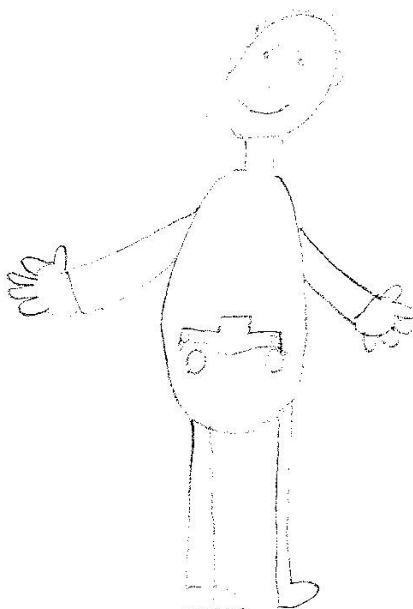
TZ Form A

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI*
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKÉJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte: PAVEL		
Příjmení a meno dieťaťa: PAVEL		
Datum narození:	Věk: r. 6 m. 2	Datum vyšetření: 28.4.68
Dátum narodenia:	Vek: r. 6 m. 2	Dátum vyšetrenia: 28.4.68
Adresa rodičů:		
Adresa rodičov:		

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Sem nakresli nějakého pána tak, ako to vieš.

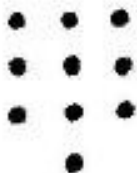
© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1965
 Instrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hľadiska predškolských prehliedok. SZdN, Praha 1965

2. Podívej se, tady je užten napísané. Ty ses ještě psát nešel(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hlasy se dříve, jak je to napísáno a tudýhle vedle nás to krásně místo to tak napíš.

Lev na li.

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus se tudýhle vedle nakreslit zrovna tak.

2. Puzí se, to je něco napísané. Ty si to chceš uměť(a) písať, ale chceš, či by si to tiš ve-
del(a). Dotou se posri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to krásne miesto, to tak napíš.

Lev na li

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

T-33

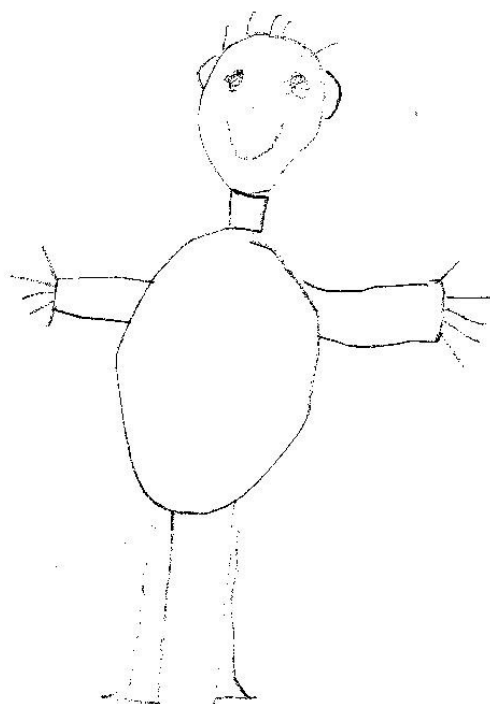
TZ Forma A

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI*
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKÉJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte: ADAM			
Příjmení a meno dieťaťa: ADAM			
Datum narození:	Věk: r. 5 m. 9	Datum vyšetření:	27.12.1966
Dátum narodenia:	Vek: r. 5 m. 9	Dátum vyšetrenia:	27.12.1966
Adresa rodičů: Adresa rodičov:			

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Sem nakresli nejakého pána tak, ako to vieš.

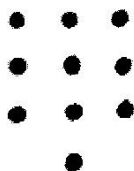
PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

* Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních prohlídek. SZdN, Praha 1966
 Instrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hľadiska predškolských prohlídek. SZdN, Praha 1966

2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hleď se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napíš.

Terpa li.

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobře sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napíš.

Terpa li.

3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

Jiráskův orientační test školní zralosti - vyhodnocení

- **Hodnocení kresby**

1 bod – Nejzdařilejší pokus (hlava nesmí být větší než trup, musí mít krk, vlasy, 5 prstů, nohy, tělo, končetiny, oči, nos, ústa, uši, nohy zahnuté).

2 body – Odpouštíme tři části v kresbě (vlasy, krk, 1 prst), nesmí chybět oči, nos, ústa.

3 body – Kresba musí obsahovat hlavu, trup a končetiny, paže nebo nohy jsou nakresleny dvojdimenzionálně (dvě čáry). Tolerujeme vynechané uši, vlasy, prsty a chodidla.

4 body – Kresba musí obsahovat hlavu, trup, končetiny alespoň jeden pár provedený jednoduchou čarou.

5 bodů – Kresba musí překonat hlavonožce, ale je stejně velmi primitivní.

- **Hodnocení grafomotoriky**

1 bod – Zcela čitelné napodobení psané předlohy. Napodobení nesmí být 2x větší než předloha. První písmeno musí být velké. Napodobení rozděleno na tři slova, nesmí chybět tečka nad i či j. Od vodorovné linie se napodobení nesmí oddálit víc než 30%.

2 body – Vodorovnost nehraje velkou roli. Musí zde však být čitelné napodobení předlohy. Pokud chybí tečka, není to dokonalé.

3 body – Napodobení psané předlohy je obtížnější. Věta musí mít dvě části. Napodobenina nesmí mít charakter litého textu, musí být možno rozlišit alespoň čtyři písmena.

4 body – Podoba litého textu, rozpoznání alespoň dvou písmen.

5 bodů – Čmárání, nelze rozpoznat ani jedno písmeno, vlnovky, ostré úhly.

- **Hodnocení teček**

1 bod – Teček musí být deset, téměř dokonalé napodobení předlohy. Tolerujeme malé vychýlení jedné tečky. Napodobení musí být vodorovné s předlohou.

2 body – Napodobení méně dokonalé. Tolerujeme nepřesnost tří teček z deseti.

3 body – Napodobenina se trochu podobá, ale teček nemusí být stejný počet, nesmí však přesáhnout dvacet a zmenšit se na sedm. Tolerujeme přetočení.

4 body – Napodobenina se nepodobá předloze, přesto se podobá tečce. Na velikosti a počtu nezáleží. Nesmí obsahovat čárky místo teček.

5 bodů – Čmárání.

Celkové vyhodnocení testu

3-5 bodů – výrazný nadprůměr

6 bodů – nadprůměr

7-9 bodů – průměr

10-11 bodů – slabší průměr

12 bodů – podprůměr

13 – 15 bodů – velmi slabá úroveň

Příloha č. 10 – posuzování školní způsobilosti

T - 158/8es.

TŽ

Posuzování školní způsobilosti - pozorovací schéma

Schéma zachycuje údaje získané pozorováním 5-6 letých dětí. Nejprve se důkladně seznámíme s příručkou a následujícím schématem. Děti pozorujeme v každodenních činnostech v mateřské škole, posuzované dítě mimoto požádáme o splnění tří úkolů. Hodnocení provádíme pomocí jednoduchého bodovacího systému /rozpětí 1-3 body v každé ze 16 oblastí/. Jednotlivé stupně jsou jasně odlišené. Schéma vyplňujeme tak, že v každé oblasti zakroužkujeme bod, který nejvýstižněji charakterizuje posuzované dítě. Body můžeme také přímo zapisovat do Pomocného záznamového archu. Příslušné body pak sečteme podle instrukcí na str.4 a srovnáme je s normami /viz Příručka str.8/.

Jméno..... Věk.....r.měs. Datum.....

OBLAST A JEJÍ HODNOCENÍ

Body

I. Řeč - výslovnost

1. Porucha výslovnosti - nedokáže např. vyslovit některé hlásky /r, ř, s, k nebo koktá 1
2. Občas nečitelně artikuluje /mmlá/ nebo zadržuje v řeči, případně se občas zakoktává 2
3. Jasně, zřetelně vyslovuje všechny hlásky, mluví plynule 3

II. Řeč - komunikace

1. Je málomluvné, odpovídá většinou jednoslovně /Ano - ne/, nevyhledává řečový kontakt 1
2. Odpovídá po chvíli /případně polohlasně/, vyhýba se rozhovoru s dospělými, s dětmi však běžně mluví 2
3. Přiměřeně a živě komunikuje s dětmi i dospělými 3

III. Řeč - reprodukce obsahu

Úkol: Požádáme dítě, aby nám vyprávělo obsah pohádky.

1. Nedovede říci, o čem pohádka byla, uvede nanejvýš zcela bezvýznamný detail 1
2. Dokáže uvést námět nebo nějakou část z přečtené pohádky /zejména když mu pomůžeme otázkou/ 2
3. Dokáže vyprávět podstatné části obsahu pohádky 3

- 2 -

IV. Řeč - vyjadřovací schopnosti

1. Velmi těžkopádně se vyjadřuje a při mluvení dělá četné gramatické chyby, jeho čeština je primitivní 1
2. Vyjadřuje se pomalu a málo pohotově, má poměrně chudý slovník, nemluví správně česky 2
3. Pohotově a správně vyjadřování, má dobrou slovní zásobu, přiměřeně stylizuje věty 3

V. Činnost a hra - vztah k nim a zájem o ně

1. O většinu hrových činností neprojevuje spontánní zájem, nesetrvává u nich, je třeba ho pro ně získávat 1
2. Do hry se zapojuje až na vyzvání, pak už v ní vytrvá, obtížně přechází k jiné činnosti 2
3. Sam se zapojuje do her a dokáže pro ně získat i jiné děti 3

VI. Činnost a hra - osvojování nové činnosti a hry

1. Dítě je třeba opakovaně seznamovat s pravidly nové hry, a přesto mu hra nebo činnost nejde 1
2. Novou činnost a pravidla hry se naučí po několikerém vysvětlení nebo ukázce 2
3. Novou činnost a hru si osvojí velmi rychle, brzy pochopí pravidla a počíná si bezchybně /případně radí i druhým dětem/ 3

VII. Motorika - ovládnutí pohybové aktivity

1. Je neposedný, vrtí se na židli, neustále pohybuje rukama i nohama, stále se rozhází kolem sebe nebo je neopak výrazně pasivní 1
2. Občas vyskočí z místa, upozorňuje na sebe, často střídá pohybové činnosti, nedovede se ukáznit 2
3. Jeho pohybová aktivita je přiměřená, má výdrž a ovládá se 3

VIII. Motorika - zručnost, obratnost

1. Pohybové úkony mu trvají nepřiměřeně dlouho /nějsou-li naučené /, je neohrabaný a těžkopádný 1
2. Pohybově je méně zdatný někdy si počíná neobratně /např. při ovičení/ 2
3. Je pohybově obratný, počíná si zručně 3

- 3 -

IX. Motorika - při grafickém projevu

Úkol: Dítě obkreslí psané: G, m, l, j a nakreslí

1. Nesprávně drží tužku /v dlaní/ - špatný sklon, přerušované tahy, zcela neusměrněný pohyb tužky 1
2. Drží tužku v prstech, dost tlačí a nedokonalé usměrňuje pohyb tužky 2
3. Správně drží tužku, zručně a přiměřeně s ní zachází 3

X. Úroveň grafického projevu /podle úkolu IX/

1. Nenakreslí požadované tvary, čmárá si nebo výrazně deformuje tvar písmen a obrázku 1
2. Písmena i obrázek obkreslí poněkud nepřesně 2
3. Reprodukuje správně tvary písmen a obrázku 3

XI. Sociabilita - běžné chování

1. Je samotář, nezapojí se o druhé děti, nebo je bezdůvodně ruší, kazí jim hru 1
2. S ostatními dětmi nenavazuje kontakt spontánně, pouze na vyzvání, občas ruší ostatní děti při hře i činnosti 2
3. Je sociálně aktivní, navazuje kontakty, spolupracuje s ostatními dětmi, umí se i podřidit 3

XII. Sociabilita - vyvolané chování

Úkol: Učitelce "náhodou" upadne tužka a "netrefí" se do odpadkového koše /kouskem papíru/.

1. Nereaguje, nezvedne tužku a papír ani na vyzvání 1
2. Uposlechně na výzvu a podá jeden nebo oba předměty 2
3. Zvedne a podá tužku, papír hodí do koše sám nebo jen na naznačenou výzvu /"Podej mi to prosím tě."/ 3

XIII. Základní prvky sebeobsluhy

1. Neumí se samo obléknout nebo obout, je nutno mu přitom pomáhat, má těžkosti se sebeobsluhou při jídle /je třeba ho občas krmit/ 1
2. Umí se sám obléknout a obout, je třeba mu zavázat tkaničku nebo zapnout knoflík, jí pouze lžičí 2
3. Samostatně se obléká i jí, používá příbor, šikovně zachází se lžičkou i vidličkou 3

XIV. Celkový dojem o emočnosti

1. Je ustrašené a plačlivé, na odebrání hračky, na odloučení od rodičů a pod. reaguje pláčem 1

- 4 -

2. Je citově labilnější až přecitlivělý, /všechno se
ho snadno dotkne/, nesmělý, ostýchavý, ztrémovaný 2
3. Chová se spontánně, bez strachu, pláče a nervozity 3

XV. Celkový dojem o chování

1. Je závislý, nesamostatný, pasivní, nelze je usměrnit,
vyvolává konflikty, je vzdorovitý, hravý 1
2. Je hravý a mává výkyvy v poslušnosti, případně se
obtížněji přizpůsobuje a občas je vzdorovitý 2
3. Dobře spolupracuje, je přiměřeně disciplinovaný bez
výkyvů v chování 3

XVI. Míra úspěšnosti při plnění výchovného programu

Hodnotíme úspěšnost při plnění výchovného programu mateřské školy pomocí
třístupňové klasifikace v obráceném pořadí než dosud /"jednička" - 3 body,
"dvojka" - 2 body, "trojka" - 1 bod/.

1. Málo úspěšné, vyžaduje značnou individuální péči, docvičování, přesto
selhává / v matematických představách a pod./ 1
2. Program plní přiměřeně, vyskytují se mírné obtíže v někte-
rých výchovných činnostech, občas hůře chápe 2
3. Úkoly programu plní velmi dobře, rychle chápe, pohotově
si osvojuje 3

Další charakteristiky /celkový dojem o dítěti, jeho nadání, vytříbenosti
a zájmech, jak získává vědomosti, v čem vyniká, v čem zaostává a pod./:

Kvantitativní hodnocení

Řeč /součet bodů v oblasti I, II, III, IV/
Motorika a grafický projev /součet bodů v oblasti VII, VIII, IX, X/
Hra a sociabilita /součet bodů v oblasti V, VI, XI, XII/

Celkový součet bodů ze 16 oblastí
Stupeň - "známka"

Slovní hodnocení :

Věštní pozornost je třeba věnovat :

_____ podpis

Příloha č. 11 – Osnova rozhovoru s učitelkou ZŠ a vychovatelkou ŠD
Osnova strukturovaného rozhovoru pro učitelku ZŠ a vychovatelku ŠD

(prosinec 2008 – tři měsíce od zahájení školní docházky)

Otázky pro učitelku

1. Všimla jste si u dítěte nějakých potíží souvisejících s adaptací na ZŠ?
2. Projevují se u dítěte nějaké problémy v chování?
(např. nesoustředěnost, vyrušování, výbuchy vzteku, agresivita, nebo nesmělost, úzkostnost apod.)
3. Plní dobře své školní povinnosti?
(např. soustředí se na výklad, nezapomíná pomůcky, nosí včas vypracované domácí úkoly apod.)
4. Projevuje se jako přiměřeně sebevědomé a samostatné dítě?
5. Má ve třídě kamarády?
6. Jak se projevuje v emocionální oblasti? (např. veselý, smutný, lítostivý, úzkostný, bojácný, aktivní, apatický, náladový, roztržitý ...)
7. Jakým způsobem případné problémy řešíte?

Otázky pro vychovatelku

1. Od kdy navštěvuje dítě školní družinu a kolik hodin denně v ní stráví?
2. Zúčastňuje se aktivně všech her a činností s ostatními dětmi?
3. Dokáže samostatně řešit problémy?
4. Projevuje se jako přiměřeně sebevědomé a samostatné dítě?
5. Působí na vás jako veselé, bezstarostné dítě?

Příloha č. 12 – Osnova rozhovoru s rodičem dítěte v první třídě
**Osnova strukturovaného rozhovoru pro rodiče dítěte
v první třídě ZŠ**

1. Těšilo se vaše dítě do školy?
2. Setkal(a) jste se při vstupu dítěte do školy s nějakými potížemi?
3. Co považujete při adaptaci na školu za nejobtížnější pro vaše dítě?
4. Co se vstupem dítěte do školy změnilo pro vás?
5. Jaký má dítě vztah k paní učitelce?
6. Máte dostatek příležitostí ke komunikaci s učitelkou a vychovatelkou ŠD?
7. Jakým způsobem a jak dlouho probíhá domácí příprava dítěte na školu?